

PO

DE NIEUWE KERNDOELEN

Kerndoelkaarten

Praktische overzichtskaarten van nieuwe kerndoelen (2026) van het primair onderwijs. Te gebruiken om als individu, bouw of team er samen praktisch mee aan de slag te gaan.

Waarom, wat en hoe

Waarom zijn er nieuwe kerndoelen? Wat wordt er precies anders? Hoe kun je ermee aan de slag? Lees er alles over.

Verdieping

Meer expertise opdoen op het gebied van curriculumontwikkeling? Bekijk onze opleidingen, leergang en materialen.

ONDERWIJS
MAAK JE
SAMEN

Vernieuwenderwijs

Kerdoelkaarten

De nieuwe kerndoelen worden vanaf augustus 2026 stapsgewijs ingevoerd en vanaf 2031 is het de bedoeling dat je als school volledig met de nieuwe kerndoelen werkt.

De nieuwe kerndoelen zijn anders opgebouwd en geformuleerd: ze zijn uitgebreider geschreven en bevatten ook een andere inhoud. Een grote actualisatie dus.

Over waarom de actualisatie plaatsvindt, wat er in grote lijnen gaat veranderen en hoe je hier in grote lijnen mee aan de slag kunt, brachten we eerder onze *OMJSPaper* uit. Over wat de verschillen zijn tussen de oude- en nieuwe kerndoelen, brachten we eerder een *Vergelijking* uit.

Om te ondersteunen bij het concreet aan de slag gaan met de nieuwe kerndoelen, hebben we kerndoelkaarten gemaakt, met enkele werkvormen ter inspiratie. Let op: de kaarten zijn gemaakt om **dubbelzijdig te printen**.

We hopen dat dit je als leraar, coördinator en schoolleider helpt om succesvol aan de slag te kunnen gaan met de nieuwe kerndoelen.

Team Vernieuwenderwijs & Onderwijs Maak Je Samen

Vernieuwenderwijs

ONDERWIJS
MAAK JE
SAMEN

Inhoud

Materialen	2
Verdieping	
Opleiding Curriculumexpert	5
Training Curriculumontwerp	6
Werkvormen	
Formulering kerndoelen	8
Werkvormen 1 t/m 4	9
Kerndoelkaarten	
Nederlands	14
Rekenen en Wiskunde	25
Burgerschap	34
Digitale geletterdheid	39
Mens en Maatschappij	46
Mens en Natuur	55
MVT: Engels	62
Kunst en Cultuur	67
Bewegen en sport	72
Friese Taal & Cultuur	77
Leestips en bronnen	84

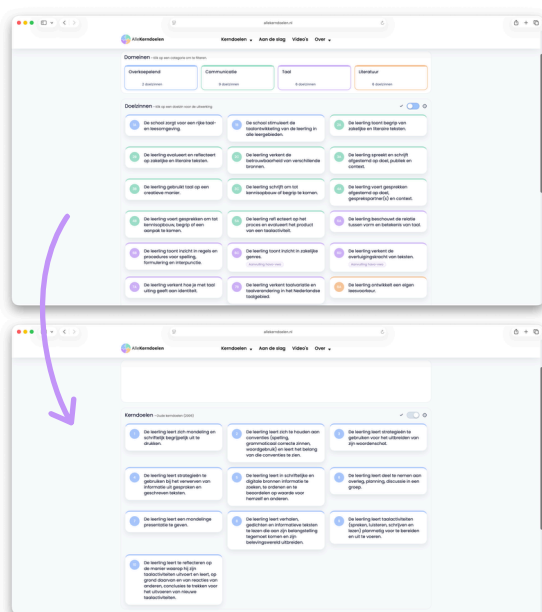
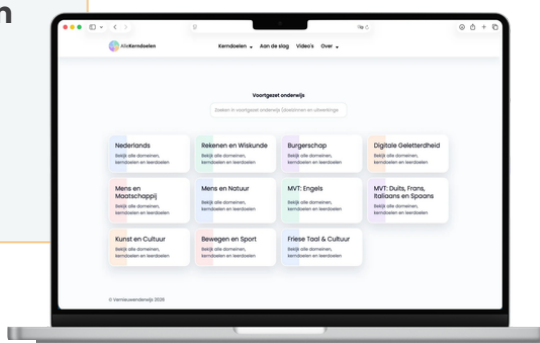
Materialen

Hoe kun je praktisch aan de slag gaan met de nieuwe kerndoelen? Op onze website vind je de kerndoelen voor alle soorten onderwijs, handige formats, praktische werkvormen, 10+ video's met ontwikkeltips en andere materialen.

Alle kerndoelen, alle soorten onderwijs, alle leergebieden

Bekijk én doorzoek per domeinen, doelzinnen, uitwerking en voorbeelden.

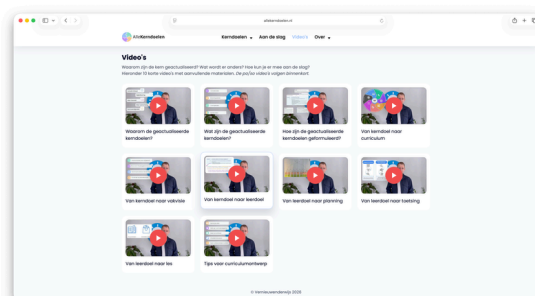

Vergelijk de nieuwe doelen met de oude doelen

Druk op de switch en bekijk de oude kerndoelen. Zo kun je goed in wat er anders wordt.

Video's over het waarom, wat en hoe van de actualisatie

Korte, praktische kennisclips met duiding, verdieping en praktische voorbeelden.

OMJSPaper – De nieuwe kerndoelen

Waarom worden de kerndoelen geactualiseerd? Wat wordt er precies anders? Hoe kun je er praktisch mee aan de slag? Download onze OMJSPaper over de nieuwe kerndoelen:

allekerndoelen.nl/materialen

OMJSPaper – Vergelijking kerndoelen

Wat is precies het verschil tussen de oude en nieuwe kerndoelen? Download onze vergelijking waarin we per leergebied de kerndoelen naast elkaar hebben gezet.

Formats, werkvormen en andere downloads

Bekijk onze online toolbox curriculumontwerp met daarin veel downloads zoals formats en werkvormen. Daarnaast vind je er ook onze toolkits en boeken voor curriculumontwikkeling.

Verdieping

Opleiding • Curriculumexpert PO

In deze **opleiding** ontwikkel je expertise in curriculumontwikkeling binnen het primair onderwijs. Je leert hoe je vanuit visie en samenhang curriculumkeuzes maakt, teams begeleidt en werkt aan duurzame borging. Je werkt aan een concreet vraagstuk uit je eigen schoolpraktijk. Deze opleiding wordt i.s.m. Vernieuwonderwijs aangeboden.

- Je kunt een curriculum analyseren en herontwerpen.
- Je bent in staat om curriculumkeuzes te onderbouwen vanuit visie en onderzoek.
- Je kunt collega's begeleiden bij curriculumontwikkeling.
- Je weet hoe je curriculumvernieuwing duurzaam borgt.

 8 dagen + zelfstudie

 Start oktober 2026

 Maximaal 16 deelnemers

Lees alles over de opleiding op onze academie pagina.

s.omjs.nl/curriculumexpert-o

Binnen bestuur of school

Binnen je eigen 'team' aan de slag met basisvaardigheden, de doorlopende ontwikkeling van groep 1 tot en met 8, referentieniveaus, de nieuwe kerndoelen of andere curriculumontwikkelingen? Wij bieden onze opleiding ook aan binnen de school en stichting (incompany). Daarbij versterken we de curriculumexpertise van bijvoorbeeld bouwcoördinatoren, intern begeleiders, taal- en rekenspecialisten of een projectgroep. De inhoud stemmen we altijd af op de context, ontwikkelvragen en ambities van jullie school.

Meer informatie?

Neem contact op met
info@onderwijsmaakjesamen.nl

Verdieping

Training • Curriculumontwerp PO

Wil jij als leraar praktisch aan de slag met curriculumontwikkeling op jouw school?

In deze **training** van 4 dagen, ontwikkel je de kennis en praktische vaardigheden om gericht bij te dragen aan curriculumkeuzes binnen je school en groep.

Je leert hoe je samenhang aanbrengt, leerlijnen versterkt, thematisch aanbod ontwerpt en het gesprek over kwaliteit voert.

*Anders dan de opleiding gaat deze **training** over ontwerpen, plannen en uitvoeren.*

4 dagen + zelfstudie

Start november 2026

Maximaal 16 deelnemers

Lees alles over de training op onze academie pagina:

s.omjs.nl/curriculumontwerp-t

Binnen bestuur of school

Binnen je eigen 'team' aan de slag met basisvaardigheden, de doorlopende ontwikkeling van groep 1 tot en met 8, referentieniveaus, de nieuwe kerndoelen of andere curriculumontwikkelingen? Wij bieden onze training ook aan binnen de school en stichting (incompany). De inhoud stemmen we altijd af op de context, ontwikkelvragen en ambities van jullie school.

Meer informatie?

Laat je gegevens achter of neem contact op met info@onderwijsmaakjesamen.nl

Werkvormen

Praktische werkvormen

De kerndoelkaarten zijn gemaakt om inzichtelijk te maken wat precies de nieuwe kerndoelen zijn, er als sectie met elkaar in dialoog te gaan en samen het curriculum te (her)ontwerpen.

Op iedere kerndoelkaart vind je het nummer, domein, de doelzin, de puntsgewijze uitwerking en ook waar je aan kunt denken. Alle informatie is afkomstig uit de kerndoelbundels van SLO (2026) en verwante publicaties.

Om de kerndoelkaarten goed te gebruiken vind je hierna eerst een korte toelichting op de formulering van de kerndoelen, zodat inzichtelijk is wat er op de kaarten staat.

Vervolgens bieden we enkele praktische werkvormen hoe je individueel, als sectie of schoolbreed aan de slag kunt gaan met de kerndoelkaarten. Dit zijn uiteraard suggesties: je kunt de kaarten op veel verschillende manieren gebruiken.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen zien? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

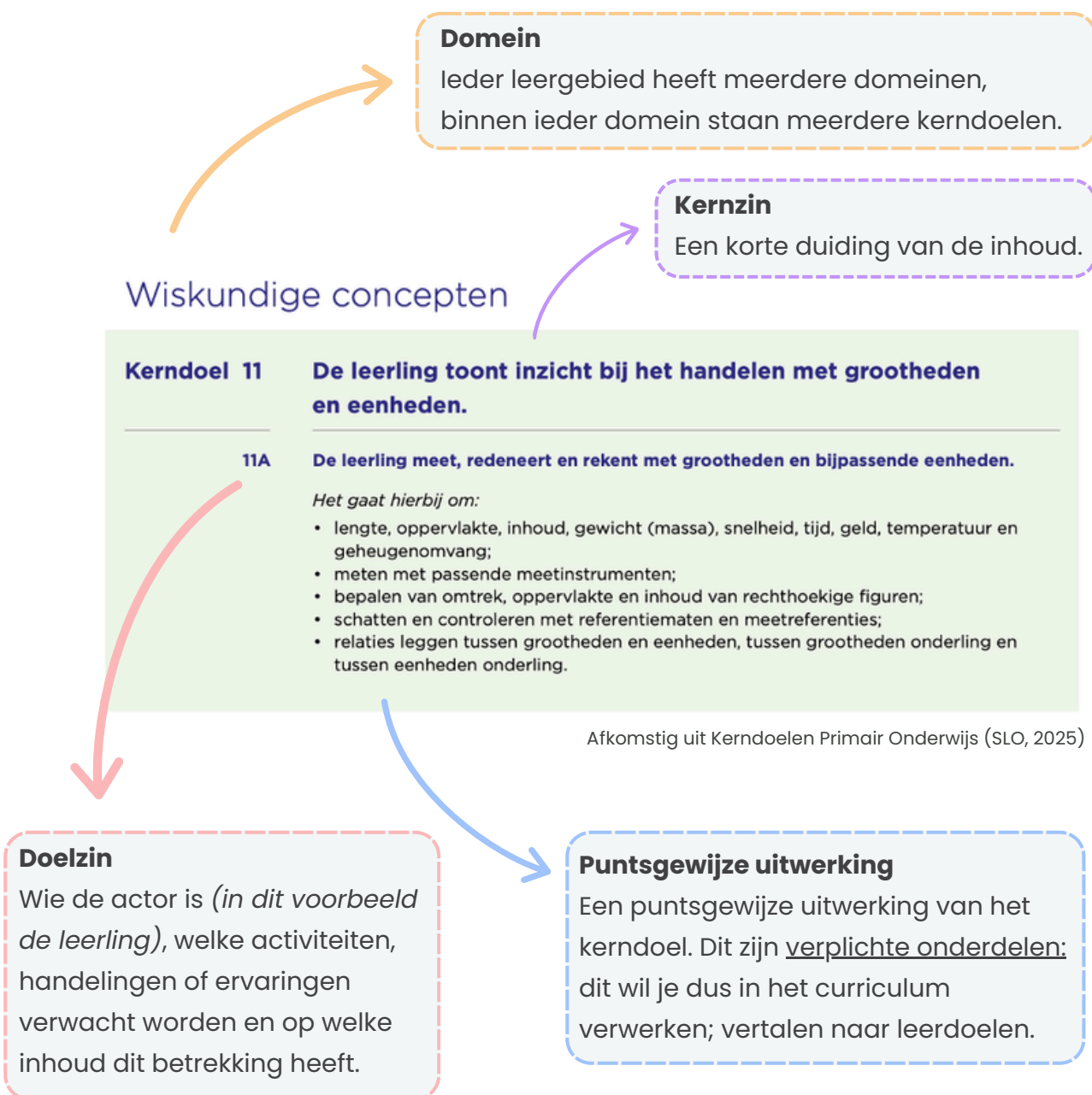
Team Vernieuwenderwijs

Formulering kerndoelen

De nieuwe kerndoelen zijn op een andere manier geformuleerd dan voorheen.

Hieronder een voorbeeld, met per onderdeel een toelichting.

Op iedere kerndoelkaart vind je dezelfde informatie terug.

Aan de slag

De kerndoelkaarten zijn ontwikkeld om de nieuwe kerndoelen voor het primair onderwijs overzichtelijk en praktisch te maken. Ze helpen je om samen met collega's in gesprek te gaan over de betekenis van de kerndoelen voor jouw onderwijs en om bewuste keuzes te maken in het curriculum.

Op iedere kerndoelkaart vind je het nummer van het kerndoel, het domein, de doelzin, de uitwerking in concrete onderdelen en een toelichting met voorbeelden. Alle informatie is gebaseerd op de kerndoelbundels van SLO (2026) en bijbehorende publicaties.

Voordat je met de kaarten aan de slag gaat, is het handig om eerst de opbouw en formulering van de nieuwe kerndoelen te bekijken. Zo weet je precies hoe de kaarten zijn opgebouwd en hoe je ze kunt gebruiken.

Daarna kun je de kerndoelkaarten inzetten tijdens een teamvergadering, bouwoverleg, studiedag of individuele voorbereiding. De onderstaande werkvormen zijn bedoeld als inspiratie; je kunt de kaarten natuurlijk op veel meer manieren gebruiken.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken, vergelijken of aanvullende video's en materialen raadplegen? Bezoek dan www.allekerndoelen.nl.

Kennismaken met de kerndoelen

Omschrijving

De nieuwe kerndoelen zijn uitgebreider en anders geformuleerd dan voorheen. Voordat je als team keuzes maakt, is het belangrijk eerst samen scherp te krijgen wat er nu precies staat. Met deze werkvorm verken je de kerndoelen en raak je vertrouwd met de inhoud en opbouw ervan.

30 – 45 minuten

Team

Kerndoelkaarten

Stap 1 – Verdelen

- Verdeel de kerndoelkaarten over kleine groepjes.
- Lees je eigen kaarten rustig door: de doelzin, de puntsgewijze uitwerking en waar je aan kunt denken.

Stap 2 – Kiezen

- Kies per groepje twee kerndoelen die veel herkenning oproepen en één kerndoel dat vragen oproept.

Stap 3 – Bespreken

- Bespreek gezamenlijk:
 - Wat doen we al?
 - Wat is nieuw?
 - Waar zien we kansen of uitdagingen?

De rode draad

Omschrijving

Kerdoelen staan nooit op zichzelf; ze hangen samen binnen en tussen leergebieden. Met deze werkvorm maak je die samenhang letterlijk zichtbaar door kerndoelkaarten met elkaar te verbinden en toe te lichten waarom ze bij elkaar horen. Zo ontstaat een netwerk waarin je in één oogopslag ziet welke kerndoelen elkaar versterken en welke nog los liggen.

30 – 45 minuten

Team

- Kerndoelkaarten
- Wol / touw

Stap 1 – Neerleggen

- Leg verschillende kerndoelkaarten verspreid op tafel of op de vloer.

Stap 2 – Kiezen

- Laat één deelnemer een kaart kiezen en verbinden met een andere kaart waarvan hij of zij vindt dat deze inhoudelijk samenhangt.
- Vraag de deelnemer uit te leggen waarom deze verbinding wordt gemaakt.

Stap 3 – Verbinden

- Gebruik een bol wol of touw om de kaarten letterlijk met elkaar te verbinden, zodat een netwerk ontstaat.

Stap 4 – Bespreken

- Bespreek met elkaar:
 - Welke kerndoelen blijken sterk met elkaar verbonden?
 - Welke kaarten blijven los liggen?
 - Welke vakgebieden of leergebieden kunnen elkaar versterken?

De leerling van morgen

De kerndoelen zijn een middel, geen doel op zich. Met deze werkvorm keer je de volgorde om: je start niet bij de kaarten, maar bij het toekomstbeeld van je leerlingen. Door eerst te brainstormen over de kennis, vaardigheden en houding die je leerlingen over acht jaar hopelijk hebben ontwikkeld, en dit pas daarna te koppelen aan de kerndoelen, ontdek je of je ambities en de kerndoelen elkaar versterken of dat er nog witte vlekken zijn.

45 minuten

Team

Kerndoelkaarten

Stap 1 – Brainstormen

- Start met de vraag: "Stel dat een leerling onze school over acht jaar verlaat. Welke kennis, vaardigheden en houding hopen we dat deze leerling heeft ontwikkeld?"
- Brainstorm als team eerst brainstormen zonder de kerndoelkaarten.

Stap 2 – Matchen

- Zoek daarna de kerndoelen die aansluiten bij de genoemde opbrengsten.

Stap 3 – Bespreken

- Bespreek met elkaar:
 - Welke kerndoelen sluiten goed aan?
 - Welke hadden we nog niet gezien?
 - Welke ambities hebben we al goed uitgewerkt?
 - Welke vragen nog aandacht?

De OnderwijsAPK

Omschrijving

Nu de kerndoelen scherp op het netvlies staan, is de volgende stap kijken hoe je huidige onderwijs zich daartoe verhoudt. Met deze werkvorm leg je een bestaande les of methode naast de kerndoelkaarten en breng je in kaart wat al goed zit en wat aandacht vraagt. Zo ontstaat een eerlijk beeld van waar je onderwijs staat, en waar de eerste concrete verbeterstappen liggen.

30 – 45 minuten

Team

- Kerndoelkaarten
- Methode
- Stiften of stickers

Stap 1 – Selectie

- Kies een bestaande les, thema of methode.
- Leg de relevante kerndoelkaarten erbij.

Stap 2 – Analyse

- Beoordeel ieder kerndoel met: ● Sterk aanwezig, ● Aanwezig maar kan sterker, of ● Ontbreekt of nauwelijks zichtbaar.

Stap 3 – Bespreken

- Bespreek vooral de gele en rode kaarten.

Stap 4 – Verbeterpunten

- Formuleer per verbeterpunt één concrete actie die binnen enkele weken uitgevoerd kan worden.

Nederlands

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2026** worden de nieuwe kerndoelen voor **Nederlands** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is er nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwonderwijs

AlleKerndoelen.nl

onderdeel van

Vernieuwonderwijs

Domein

Overkoepelend

Doelzin**De school zorgt voor een rijke taal- en leesomgeving.****Het gaat hierbij om:**

- aanbieden van taalactiviteiten in betekenisvolle contexten
- aanbieden van een veelzijdig en actueel aanbod van jeugdliteratuur binnen een vaste leesroutine
- aanbieden van kennis en vaardigheden uit het leergebied Nederlands in onderlinge samenhang
- stimuleren van de leesmotivatie en de durf om te spreken en te schrijven
- ruimte bieden aan verschillende talen en taalvariëteiten van leerlingen.

Domein

Overkoepelend

Doelzin**De school stimuleert de taalontwikkeling van de leerling in alle leergebieden.****Het gaat hierbij om:**

- stimuleren van betekenisvolle activiteiten waarin school- en vaktaal en vakspecifieke taalvaardigheden verworven kunnen worden
- stimuleren van het gebruiken van rijke teksten over inhoudelijke thema's in alle leergebieden
- stimuleren van taalproductie en interactie in alle leergebieden
- stimuleren van aandacht voor taalverzorging en taalgebruik in alle leergebieden
- aanbieden van een schoolbrede set van aanpakken en flexibel inzetbare strategieën bij het ondersteunen van taalactiviteiten in de andere leergebieden.

Domein

Communicatie

Doelzin**De leerling toont begrip van zakelijke en literaire teksten.****Het gaat hierbij om:**

- aandachtig luisteren, kijken of aandachtig vloeiend lezen
- inzetten en uitbreiden van woordenschat, kennis over taal en kennis van de wereld
- inzetten en uitbreiden van kennis over de vorm van teksten: tekstsoorten, tekststructuren, literaire genres, verteltechnieken
- beschrijven van perspectieven, communicatieve doelen, publiek, context
- in eigen woorden weergeven van de hoofd- en bijzaken, de hoofdgedachte en betekenis van een tekst, passend bij het lees- of luisterdoel
- flexibel toepassen van verschillende aanpakken en begripsverhogende strategieën.

Domein

Communicatie

Doelzin**De leerling evalueert en reflecteert op zakelijke en literaire teksten.****Het gaat hierbij om:**

- benoemen van inhoudelijke relaties binnen en tussen verschillende teksten
- benoemen van verschillen en overeenkomsten in feiten, meningen en perspectieven
- benoemen van tegenstrijdige en overeenkomstige inhoud binnen en tussen teksten
- evalueren van bruikbaarheid van teksten
- reflecteren op de waarde, inhoud en vorm van teksten.

Je kunt hierbij denken aan

- projecten rond wereldoriënterende thema's organiseren, waarbij leerlingen informatie uit rijke teksten verwerken;
- sleutelprincipes per taaldomein vastleggen, waarmee binnen alle leergebieden gewerkt wordt;
- bieden van taalsteun bij het uitvoeren van lees-, schrijf- en spreektaken in de leergebieden;
- een taalbeleidsplan uitwerken en uitvoeren waarin is beschreven hoe verbindingen met andere leergebieden eruit kunnen zien.

Je kunt hierbij denken aan

- aanbod ontwikkelen voor schoolbreed werken in betekenisvolle thema's met rijke teksten;
- schoolbrede afspraken maken waarin het aanbod van literatuur en de leesroutine zijn vastgelegd;
- schoolbrede afspraken maken over het bevorderen van samenhang tussen lees- en schrijfactiviteiten;
- leesbevorderende activiteiten organiseren en deelnemen aan buitenschoolse leesbevorderingsactiviteiten;
- ouders betrekken bij het in de thuistaal voorlezen op school.

Je kunt hierbij denken aan

- kennis over een onderwerp verdiepen door verschillende teksten over dit onderwerp te lezen, podcasts te beluisteren, of nieuwe media te bekijken of te beluisteren;
- twee rijke teksten bespreken over hetzelfde onderwerp die elkaar aanvullen, maar op sommige punten tegenstrijdig zijn;
- literaire gesprekken voeren over de waardering van gelezen boeken
- inzichten verwoorden die de leerling heeft opgedaan
- mening geven over een actueel thema op basis van teksten over dit onderwerp.

Je kunt hierbij denken aan

- de inhoud van een tekst weergeven in een schema, passend bij de tekststructuur
- met regelmaat leesfilmpjes maken waarin leerlingen een minuut hardop voorlezen om hun eigen voortgang te monitoren;
- gesprekken voeren over voorgelezen boeken aan de hand van open vragen over inhoud en betekenis van het verhaal;
- aantekeningen maken bij een informatieve kinderpodcast, met als luisterdoel argumenten verzamelen bij een actueel onderwerp;
- de inhoud achter een hyperlink in een online tekst voorspellen en bespreken.

Domein
Communicatie

Doelzin
De leerling verkent de betrouwbaarheid van verschillende bronnen.

Het gaat hierbij om:

- oriënteren op kenmerken van aangereikte bronnen: maker, tekstsoort en verschijningsdatum
- benoemen van inhouds- en vormelementen die misleidend zijn of vragen oproepen
- vergelijkend beoordelen van bronnen op basis van hun betrouwbaarheid.

Domein
Communicatie

Doelzin
De leerling spreekt en schrijft afgestemd op doel, publiek en context.

Het gaat hierbij om:

- hanteren van een passende aanpak
- in eigen woorden verwerken van informatie uit verschillende bronnen tot een gestructureerde tekst met bronvermelding
- inzetten en uitbreiden van kennis over de vorm van teksten: tekstsoorten, tekststructuren, verteltechnieken
- schrijven op letter-, schrift- en tekstniveau met een leesbaar handschrift en typschrift, en verstaanbaar spreken
- reviseren van de tekst met het oog op doelgerichte communicatie: taalgebruik en taalverzorging.

Domein
Communicatie

Doelzin
De leerling gebruikt taal op een creatieve manier.

Het gaat hierbij om:

- verkennen van creatief taalgebruik van anderen in literaire en zakelijke teksten
- verwoorden van eigen ideeën, gedachten, ervaringen, gevoelens en fantasieën
- experimenteren met klanken, woorden, zinnen, literaire genres, taalregels, taalconventies en visuele vormen
- waarderen van creatief taalgebruik.

Domein
Communicatie

Doelzin
De leerling schrijft om tot kennisopbouw of begrip te komen.

Het gaat hierbij om:

- weergeven van hoofd- en bijzaken, indrukken en vragen bij gelezen, bekeken of beluisterde inhoud
- samenvatten van gelezen inhoud
- verwoorden, onderbouwen en ordenen van gedachten, verworven inzichten en kennis in een tekst of schema
- inzetten en uitbreiden van school- en vaktaal
- schrijven op letter-, schrift- en tekstniveau met een leesbaar handschrift en typschrift.

Je kunt hierbij denken aan

- verzamelde informatie uit bronnen in deelonderwerpen clusteren in een eenvoudig schrijfplan;
- een mondelinge of schriftelijke instructie maken voor een bekend publiek
- een persoonlijke anekdote vertellen met toepassing van kennis over verteltechnieken
- een betogende tekst schrijven bij een wereldoriënterend of burgerschapsthema
- een tekst reviseren op basis van feedback.

Je kunt hierbij denken aan

- aangereikte bronnen die verschillen in betrouwbaarheid scannen op kernmerken
- kiezen voor de betrouwbaarste bron in een serie van drie aangereikte teksten
- opmerkelijke uitspraken uit een online tekst halen en fact-checken.

Je kunt hierbij denken aan

- een schema maken bij een geschiedenis tekst, zoals een tijdlijn of oorzaak-gevolgschema;
- aan het eind van de les op een Post-it schrijven wat je geleerd hebt of wat je moeilijk vond;
- een schriftelijke brainstorm om de achtergrondkennis te activeren.

Je kunt hierbij denken aan

- een taaluiting in de thuistaal verwerken op een poster
- een rap maken over gevoelens of ervaringen
- een kort verhaal schrijven op basis van een associatieketen
- in de huid kruipen van een voorwerp en de gevoelens van het voorwerp beschrijven.

Domein

Communicatie

Doelzin

De leerling voert gesprekken afgestemd op doel, gesprekspartner(s) en context.

Het gaat hierbij om:

- inzetten en uitbreiden van vaardigheden om gesprekken constructief te laten verlopen: luisteren, herkennen van signalen en passend reageren op de gesprekspartner(s)
- actief deelnemen aan gesprekken
- afstemmen van taalgebruik, stemgebruik en non-verbale communicatie op communicatief doel en context
- verwerven en inzetten van informatie afgestemd op kennis, achtergrond, standpunt en perspectief van de gesprekspartner(s)
- toepassen van gespreks- en taalconventies, passend bij de gespreksvorm.

Domein

Communicatie

Doelzin

De leerling voert gesprekken om tot kennisopbouw, begrip of een aanpak te komen.

Het gaat hierbij om:

- verwoorden van kennis, ideeën en standpunten met onderbouwing
- vragen om toelichting, verklaring of bevestiging
- luisteren naar, doorvragen op en ter discussie stellen van de ideeën en perspectieven van gesprekspartners
- accepteren of verwerpen van andermans ideeën met argumenten
- samenvatten van inzichten, verwoorden van oplossingen of trekken van conclusies.

Domein

Communicatie

Doelzin

De leerling reflecteert op het proces en evalueert het product van een taalactiviteit.

Het gaat hierbij om:

- ontvangen en geven van feedback
- verwoorden van het proces: de gemaakte keuzes in aanpak en strategieën tijdens en na de uitvoering van een taalactiviteit
- beoordelen van het product van de taalactiviteit aan de hand van aangereikte criteria
- formuleren van leerdoelen voor proces en product bij toekomstige taalactiviteiten.

Domein

Taal

Doelzin

De leerling beschouwt de relatie tussen vorm en betekenis van taal.

Het gaat hierbij om:

- verkennen hoe letterklanken, klemtoon, intonatie en ritme samenhangen met de betekenis van taal
- inzicht tonen in de opbouw van basale woorden om de betekenis af te leiden
- verkennen hoe woordvolgorde en zinsdelen de betekenis van een zin bepalen
- verkennen hoe woordgebruik, stijlmiddelen en opbouw van teksten de betekenis beïnvloeden
- functioneel gebruiken van taalkundige begrippen en taalbeschouwingsstrategieën bij het denken en praten over spelling en grammatica.

Je kunt hierbij denken aan

- kennis opbouwen over het gebruik van verschillende talen en taalvariëteiten in verschillende contexten door ervaringen uit te wisselen;
- leeservaringen uitwisselen rondom gelezen boeken
- oplossingen bedenken om minder water te verbruiken in het dagelijks leven
- over een bekeken documentaire discussiëren.

Je kunt hierbij denken aan

- op gesprekspartner afstemmen en doorvragen tijdens een interview met een bekende;
- afspraken maken over vorm en inhoud bij het maken van een gezamenlijk werkstuk
- een debat voorbereiden en voeren over een actueel onderwerp uit de eigen leefwereld;
- klassenregels bepalen na overleg in de klas
- een podcastgesprek opnemen over een boekpromotie.

Je kunt hierbij denken aan

- homofonen en homoniemen vergelijken: hart en hard; bank (zitten) en bank (gebouw)
- de opbouw van woorden analyseren om de betekenis te ontdekken: on+aard+ig, land+kaart;
- verschillende situaties bedenken waarin verkleinwoorden worden gebruikt en uitleggen waarom dat gedaan wordt;
- zinnen maken aan de hand van wie-wat-waar-vragen bij een afbeelding en die steeds verder uitbreiden met zinsdelen en bepalingen;
- het effect ontdekken van het weglaten van alle bijvoeglijke naamwoorden in een literaire tekst;
- op verschillende manieren verwoorden dat je naar de wc moet: van heel plat tot uiterst formeel.

Je kunt hierbij denken aan

- de eigen leesaanpak bij een complexe tekst bespreken
- de gekozen schrijfaanpak evalueren na het schrijven van een tekst en bedenken wat er bij het schrijven van een volgende tekst nog beter kan;
- leerdoelen formuleren na het voltooien van een spreekbeurt, zoals 'naar je publiek kijken'.

Domein

Taal

Doelzin

De leerling toont inzicht in regels en procedures voor spelling, formulering en interpunctie.

Het gaat hierbij om:

- correct formuleren op woord-, zins- en tekstniveau
- verbinden van vorm en betekenis om de correcte spelling te achterhalen
- ontwikkelen van spellingbewustzijn en spellinggeweten
- reflecteren op gemaakte keuzes in woorden en zinnen
- inzetten van hulpmiddelen en bronnen om regels en procedures correct toe te passen en teksten te redigeren.

Domein

Taal

Doelzin

De leerling verkent hoe je met taal uiting geeft aan identiteit.

Het gaat hierbij om:

- verkennen van het eigen talige repertoire in relatie tot hoe je wilt overkomen en tot welke groepen je wilt behoren: talen en taalvariëteiten, gebaren, lichaamstaal
- verkennen van het eigen talige repertoire in relatie tot publiek, doel en context
- reflecteren op hoe je overkomt op anderen op basis van keuzes in het eigen talige repertoire
- waarderen van het eigen talige repertoire.

Domein

Taal

Doelzin

De leerling verkent taalvariatie en taalverandering in het Nederlandse taalgebied.

Het gaat hierbij om:

- verkennen van verschillende taalvariëteiten van het Nederlands: school- en vaktaal, groeps- en streektaalen
- vergelijken van de contexten waarin verschillende talen en taalvariëteiten worden gebruikt
- benoemen van overeenkomsten en verschillen tussen het Nederlands en andere talen en taalvariëteiten op klank-, woord- en zinsniveau
- verkennen van overtuigingen over verschillende talen en taalvariëteiten
- verkennen van veranderingen in taalgebruik onder invloed van tijd, media en maatschappelijke ontwikkelingen.

Domein

Literatuur

Doelzin

De leerling ontwikkelt een eigen leesvoorkeur.

Het gaat hierbij om:

- lezen en beluisteren van boeken en teksten, van verschillende schrijvers en literaire genres
- geven van een waardeoordeel over gelezen of beluisterde boeken en teksten op basis van literaire genres, eigen interesse en belevingswereld
- aangaan van nieuwe leesuitdagingen op basis van eerdere lees-, luister- en kijkervaringen
- verwoorden van persoonlijke voorkeur op basis van reflectie op ervaringen met literatuur.

Je kunt hierbij denken aan

- voorbeelden bespreken waarin mensen door keuzes in hun taalgebruik laten zien dat ze tot een bepaalde groep behoren, bijvoorbeeld door het gebruik van straattaal;
- een rollenspel spelen waarbij de scène meerdere keren gespeeld wordt met gebruik van telkens een ander deel van het talig repertoire;
- een verslag schrijven over persoonlijke ervaringen met andere talen of taalvariëteiten.

Je kunt hierbij denken aan

- de spelling van woorden achterhalen als tandpasta en onmiddellijk, door de koppeling te maken tussen vorm en betekenis;
- bronnen zoals woordenboeken, een beeld- en gebarenwoordenboek of taaladviessites gebruiken, ook bij het reviseren van een tekst;
- het belang van een correcte spelling in verschillende contexten bespreken
- bij de reviseerfase van een schrijfpdracht expliciet aandacht besteden aan correcte spelling en de achterliggende regels;
- betekenisverschillen verkennen met behulp van kennis over spelling.

Je kunt hierbij denken aan

- genres lezen die je niet eerder hebt gelezen, om de leesvoorkeur te ontdekken
- leesgesprekken voeren bij een leestafel vol verschillende boeken: spannende boeken, verhalende non-fictie, informatieve boeken, poëziebundels en strips;
- boekpromotie-activiteiten gericht op het ontwikkelen van de leesvoorkeur.

Je kunt hierbij denken aan

- een lijstje maken van dagelijkse woorden en hun schooltaalvariant (erbij doen vs. optellen; eten vs. voeding);
- popsongs in verschillende regionale talen beluisteren en vergelijken
- over nieuwe woorden praten die het afgelopen jaar zijn ontstaan en reflecteren op woordsoort en betekenis;
- informatie zoeken over de herkomst en betekenis van leenwoorden, spreekwoorden en gezegden en erover praten;
- verschillen en overeenkomsten tussen talen en taalvariëteiten ontdekken
- het besef ontwikkelen dat het eigen talig repertoire gebruikt kan worden bij het leren van nieuwe woorden in het Standaardnederlands en het leren van andere talen.

Domein
Literatuur

Doelzin
De leerling verkent de waarde van literatuur.

Het gaat hierbij om:

- verwoorden van persoonlijke leeservaring en -beleving na het lezen van literatuur
- verwoorden van opgedane inzichten en kennis over zichzelf op basis van literatuur
- verwoorden van opgedane inzichten en kennis over anderen op basis van literatuur
- verwoorden van opgedane inzichten en kennis over de wereld en culturen op basis van literatuur.

Domein
Literatuur

Doelzin
De leerling toont inzicht in verhalende teksten.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven welk probleem of welke wens van een hoofdpersoon de motor van het verhaal is en hoe het verhaal zich ontwikkelt
- beschrijven van verschillende hoofd- en bijfiguren, helpers en tegenspelers en hun karaktereigenschappen
- benoemen van verteltechnieken die een schrijver gebruikt om spanning op te bouwen
- beschrijven waar, wanneer en onder welke omstandigheden een verhaal zich afspeelt.

Domein
Literatuur

Doelzin
De leerling toont inzicht in genrekenmerken van literatuur.

Het gaat hierbij om:

- onderscheiden van poëzie-, proza- en dramateksten op basis van eenvoudige genrekenmerken
- benoemen van kenmerkend taalgebruik in literaire genres: figuurlijk taalgebruik, rijm en ritme
- benoemen van kenmerkende visuele elementen in literaire genres: illustraties, vormgeving.

Je kunt hierbij denken aan

- een tijdlijn maken bij een voorgelezen boek
- elementen beschrijven die een verhaal spannend maken of bespreken hoe het spelen met tijd de spanning in een verhaal beïnvloedt;
- het probleem waarin het hoofdpersonage verwickeld raakt uitspelen
- verhalende elementen benoemen in poëzie en game-scenario's.

Je kunt hierbij denken aan

- emoties verwoorden die gelezen gedichten oproepen
- boeken bespreken over situaties die spelen in de klas, bijvoorbeeld pestgedrag
- kennis over een historisch of wereldoriënterend onderwerp verdiepen door er een verhaal of gedicht over te lezen;
- argumenten uit een gelezen boek gebruiken in een betogende brief, waarin bijvoorbeeld gepleit wordt voor de aanleg van een speeltuin.

Je kunt hierbij denken aan

- teksten van verschillende literaire genres lezen en de kenmerkende aspecten bespreken, zoals een dagboektekst, limerick, fabel, theatertekst, liedtekst, sprookje en non-fictie; ;
- boeken classificeren op basis van inhoudelijke thema's
- poëtisch taalgebruik in een gedicht bespreken
- de eigen leesvoorkeur beschrijven aan de hand van genres en de daarbij behorende kenmerken.

Rekenen en Wiskunde

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2026** worden de nieuwe kerndoelen voor **Rekenen & Wiskunde** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is er nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwonderwijs

Domein

Wiskundige concepten

Doelzin**De leerling redeneert en rekt met gehele en decimale getallen.****Het gaat hierbij om:**

- bewerkingen: vergelijken, ordenen, optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen
- memoriseren van getalrelaties, splitsingen van getallen tot 20 en de tafels van vermenigvuldiging, en deze kennis vlot en wendbaar toepassen
- beredeneerd kiezen van een rekenvorm en rekenwijze en reflecteren op de keuze en uitvoering hiervan
- rekenvormen: hoofdrekenen, schattend rekenen, schriftelijk rekenen en rekenen met de rekenmachine
- rekenwijzen: rekenen met eigenschappen van getallen en bewerkingen, en met standaardprocedures.

Domein

Wiskundige concepten

Doelzin**De leerling redeneert en rekt met breuken als getal, verhouding en deling.****Het gaat hierbij om:**

- stambreuken ($\frac{1}{3}$), echte breuken ($\frac{2}{5}$), gemengde getallen ($1\frac{1}{2}$) en onechte breuken ($\frac{12}{4}$)
- relaties leggen tussen breuken, decimale getallen, verhoudingen en procenten
- relaties leggen tussen breuken en delingen
- beredeneerd ordenen, vereenvoudigen en vergelijken van breuken
- rekenen met breuken in concrete situaties, ondersteund met een model of met behulp van getalrelaties.

Domein

Wiskundige concepten

Doelzin**De leerling redeneert en rekt met verhoudingen.****Het gaat hierbij om:**

- kwalitatieve en kwantitatieve verhoudingen, procenten, schaal en samengestelde grootheden
- relaties leggen tussen verhoudingen, procenten en breuken
- herkennen van verhoudingen in concrete situaties
- beredeneerd vergelijken van verhoudingen
- oplossen van verhoudingsproblemen.

Domein

Wiskundige concepten

Doelzin**De leerling meet, redeneert en rekt met grootheden en bijpassende eenheden.****Het gaat hierbij om:**

- lengte, oppervlakte, inhoud, gewicht (massa), snelheid, tijd, geld, temperatuur en geheugenomvang
- meten met passende meetinstrumenten
- bepalen van omtrek, oppervlakte en inhoud van rechthoekige figuren
- schatten en controleren met referentiematen en meetreferenties
- relaties leggen tussen grootheden en eenheden, tussen grootheden onderling en tussen eenheden onderling.

Je kunt hierbij denken aan

- vergelijkingen oplossen met terugrekenen
- vergelijkingen oplossen met inklemmen
- lineaire vergelijkingen oplossen met de balansmethode
- oplossingen van vergelijkingen in verband brengen met concrete situaties en met karakteristieke punten van grafieken, zoals het snijpunt met de assen en het snijpunt van twee grafieken.

Je kunt hierbij denken aan

- onderhouden van de opgedane wiskundige kennis, vaardigheden en inzichten uit het primair onderwijs;
- gehele en decimale getallen, breuken en irrationale getallen
- eigenschappen van en rekenen met negatieve getallen, ook in concrete situaties
- rekenen met andere getallenstelsels, zoals binair, en rekenen met de kalender
- rekenen met lengte en afstand, oppervlakte, inhoud en massa
- bij rekengetallen kunnen nullen worden toegevoegd ($0,5 = 0,50$), maar bij meetgetallen niet (0,5 meter heeft een meetinterval van ± 5 centimeter).

Je kunt hierbij denken aan

- frequentietabellen
- diagrammen en grafieken zoals staaf-, cirkel-, steelblad- en spreidingsdiagrammen, en lijngrafieken;
- passende getallen en schaal op de assen van diagrammen en grafieken
- uitleggen wat er gebeurt met centrummaten als alle getallen in een dataset op eenzelfde manier veranderen, bijvoorbeeld 1 groter worden.

Je kunt hierbij denken aan

- kansen zoals bij situaties, spelen en spellen, en risico's
- kansproblemen, zoals hoe vaak verwacht je vier ogen bij duizend keer gooien met een dobbelsteen.

Domein

Wiskundige concepten

Doelzin**De leerling interpreteert en representeert data.****Het gaat hierbij om:**

- invullen van tabellen bij data
- berekenen en interpreteren van een gemiddelde
- maken van grafische representaties van data en daaruit conclusies trekken
- interpreteren van grafische representaties en beredeneren of daarbij gepresenteerde conclusies wel, niet of deels kloppen
- grafische representaties: diagrammen, grafieken en infographics.

Domein

Wiskundige concepten

Doelzin**De leerling redeneert over patronen en verbanden.****Het gaat hierbij om:**

- herkennen, beschrijven en voortzetten van patronen in rijen getallen en figuren
- herkennen en beschrijven van patronen en verbanden in datasets
- weergeven van patronen en verbanden in een beschrijving, tabel en grafiek, en deze weergaven in elkaar omzetten. Wiskundige concepten

Domein

Wiskundige concepten

Doelzin**De leerling redeneert over meetkundige figuren en plaatsbepalingen en voert meetkundige transformaties uit.****Het gaat hierbij om:**

- redeneren met en over eigenschappen van meetkundige figuren en begrippen
- redeneren met kijklijnen
- construeren en interpreteren van plattegronden, routebeschrijvingen en wegwijzers
- construeren en interpreteren van tweedimensionale representaties van driedimensionale figuren en relaties leggen tussen twee- en driedimensionale representaties van figuren
- meetkundige transformaties: draaien, spiegelen, vergroten en verkleinen van figuren.

Domein

Wiskundige denk-werkwijzen

Doelzin**De leerling lost wiskundige problemen en toepassingsproblemen op.****Het gaat hierbij om:**

- bedenken en uitvoeren van een aanpak voor een niet-routinematig oplosbaar probleem
- gebruiken van heuristieken
- bewerken van de uitkomsten van berekeningen tot een oplossing van een probleem
- reflecteren op aanpak, uitvoering en oplossing.

Je kunt hierbij denken aan

- lijnen, symmetrie, gelijkvormigheid en coördinaten
- overstaande hoeken, gestrekte hoek, volle hoek, hoeksmeigenschap van driehoeken
- representaties van driedimensionale figuren: aanzichten, uitslagen, projecties en doorsneden;
- aantonen van relaties tussen figuren aan de hand van hun eigenschappen, zoals een vierkant is een ruit, maar een ruit is niet altijd een vierkant, en een gelijkzijdige driehoek is een gelijkbenige driehoek, maar een gelijkbenige driehoek is niet altijd een gelijkzijdige driehoek;
- meetkundige figuren zoals parallellogram, trapezium, kegel en prisma
- de stelling van Pythagoras in het platte vlak.

Je kunt hierbij denken aan

- standaardverbanden: lineaire, kwadratische, wortel- en periodieke verbanden
- woordformules en formules waarin de variabelen met een letter zijn aangeduid
- beschrijven van toe- en afname in een tabel.

Je kunt hierbij denken aan

- gebruiken van representaties zoals aanzichten, plattegronden, diagrammen, grafieken, infographics en formules;
- interpreteren van representaties, zoals grafieken en diagrammen, ook als deze misleidend zijn;
- relaties leggen tussen representaties, zoals formules en grafieken, en verschillende symbolen voor dezelfde bewerking ($\times$, $;$);
- tijdsnotaties lezen en weergeven, zoals tienden en honderdsten van seconden.

Je kunt hierbij denken aan

- problemen verhelderen door relevante gegevens te selecteren
- getalreferenties en meetreferenties gebruiken om ontbrekende gegevens in te schatten;
- vooraf een inschatting geven van de oplossing
- probleemsituaties structureren met schema's en abstracte modellen
- heuristieken zoals guess and check, vereenvoudigen van het probleem, terugredeneren en het opdelen van het probleem in deelproblemen.

Domein

Wiskundige denk-werkwijzen

Doelzin

De leerling maakt en gebruikt wiskundige modellen.

Het gaat hierbij om:

- schematisch weergeven van een situatie
- weergeven van een situatie in wiskundetaal
- selecteren van relevante kenmerken en weglaten van niet relevante kenmerken
- gebruiken van abstracte modellen om rekenaanpakken te laten zien, situaties te interpreteren en problemen op te lossen.

Domein

Wiskundige denk-werkwijzen

Doelzin

De leerling bedenkt en beschrijft algoritmes.

Het gaat hierbij om:

- algoritmes met een beperkt aantal stappen
- beschrijven hoe een algoritme tot een vast resultaat leidt
- beoordelen van het resultaat van een doorlopen algoritme
- bedenken van een algoritme.

Domein

Wiskundige denk-werkwijzen

Doelzin

De leerling gebruikt wiskundetaal en wiskundige representaties.

Het gaat hierbij om:

- gebruiken van wiskundige symbolen, notaties en begrippen
- leesbaar weergeven van berekeningen en probleemaanpakken
- kiezen en bedenken van representaties om berekeningen en wiskundige redeneringen weer te geven en uit te wisselen
- kritisch beoordelen van een representatie
- relaties leggen tussen verschillende representaties van een wiskundig concept.

Domein

Wiskundige denk-werkwijzen

Doelzin

De leerling gebruikt meetinstrumenten en andere wiskundige instrumenten.

Het gaat hierbij om:

- beredeneerd kiezen voor gebruik van een instrument op basis van de mogelijkheden, beperkingen en meetnauwkeurigheid
- vooraf schatten van meetresultaten en uitkomsten
- gebruiken van een instrument en de bijbehorende wiskundetaal
- bepalen, interpreteren en beoordelen van het resultaat. Wiskundige concepten

Je kunt hierbij denken aan

- de werking van een algoritme beschrijven
- een algoritme ontwerpen voor het tekenen van meetkundige figuren
- vaststellen of een algoritme kan worden toegepast in een bepaalde situatie, zoals het oplossen van een vergelijking door inklemmen;
- herkennen en benoemen dat algoritmes voorkomen in alledaagse situaties, zoals bij klantenkaarten en social media.

Je kunt hierbij denken aan

- meet- en tekeninstrumenten zoals geodriehoek en kompasroos
- beredeneerd kiezen voor het gebruik van digitale instrumenten zoals een rekenmachine, routeplanner en stopwatch;
- gebruiken van ICT om bij een dataset een diagram of grafiek te maken.

Je kunt hierbij denken aan

- meet- en tekeninstrumenten zoals geodriehoek en kompasroos
- beredeneerd kiezen voor het gebruik van digitale instrumenten zoals een rekenmachine, routeplanner en stopwatch;
- gebruiken van ICT om bij een dataset een diagram of grafiek te maken.

Je kunt hierbij denken aan

- stimuleren om vragen te stellen bij actuele situaties in de schoolomgeving en uit de media;
- bespreken van reken- en probleemaanpakken van leerlingen
- activiteiten binnen en buiten het klaslokaal die het perspectief op wiskunde verbreden;
- aandacht besteden aan de geschiedenis van wiskunde, zoals Romeinse getallen en de Hindoe-Arabische herkomst van onze huidige cijfersymbolen.

Domein

Wiskundige denk-werkwijzen

Doelzin

De school stimuleert de ontwikkeling van een wiskundige attitude bij leerlingen.

Het gaat hierbij om:

- laten zien van het nut en de kracht van wiskunde in uiteenlopende toepassingen
- stimuleren van een onderzoekende en kritische houding ten aanzien van getallen en andere wiskundige informatie
- laten reflecteren op eigen en andermans rekenwijze en overig wiskundig handelen.

Domein

Wiskundige denk-werkwijzen

Doelzin

De leerling herkent en gebruikt wiskunde in alledaagse en maatschappelijke situaties.

Het gaat hierbij om:

- gebruiken van getallen en andere wiskundige concepten in concrete, voor de leerling relevante situaties
- gebruiken van wiskundige instrumenten bij meten en andere praktische handelingen
- wiskunde gebruiken bij het nemen van beslissingen en het oplossen van problemen
- herkennen en beschrijven dat met grafische representaties een bepaalde boodschap wordt overgebracht of benadrukt
- gebruiken en beoordelen van wiskundige informatie uit de samenleving en de media bij het vormen van een mening.

Domein

Wiskundige denk-werkwijzen

Doelzin

De school ondersteunt het gebruik van wiskunde in verschillende leergebieden.

Het gaat hierbij om:

- aanbieden van wiskundige concepten en denk-werkwijzen in onderlinge samenhang
- laten zien hoe verschillende leergebieden wiskundetaal en wiskundige representaties gebruiken
- afstemmen hoe rekenaanpakken en andere wiskundige aanpakken bij verschillende leergebieden worden uitgevoerd
- laten gebruiken van wiskundige modellen, wiskundige instrumenten en algoritmes in verschillende leergebieden.

Je kunt hierbij denken aan

- situaties interpreteren met behulp van wiskunde, zoals bij sport en spel
- alledaagse problemen oplossen, zoals bij het omgaan met geld
- verhoudingsgewijs redeneren en rekenen bij het volgen van een recept
- de juistheid van berichten in de media beoordelen aan de hand van referentiegetallen
- onzichtbare wiskunde herkennen en benoemen, zoals algoritmes in digitale middelen
- verschillen in de wereld verkennen, zoals verschillen in inkomen, bevolkingsdichtheid, klimaat en ecologische voetafdruk.

Je kunt hierbij denken aan

- situaties interpreteren met behulp van wiskunde, zoals bij sport en spel
- alledaagse problemen oplossen, zoals bij het omgaan met geld
- verhoudingsgewijs redeneren en rekenen bij het volgen van een recept
- de juistheid van berichten in de media beoordelen aan de hand van referentiegetallen
- onzichtbare wiskunde herkennen en benoemen, zoals algoritmes in digitale middelen
- verschillen in de wereld verkennen, zoals verschillen in inkomen, bevolkingsdichtheid, klimaat en ecologische voetafdruk.

Je kunt hierbij denken aan

- wiskundige structuren in plattegronden en kaarten, zoals schaallijn, coördinaten en hoogtelijnen;
- formules in verschillende leergebieden, zoals de wet van Ohm ($U = I \times R$) en de tweede wet van Newton ($F = m \times a$);
- schema's in verschillende leergebieden, zoals classificatieschema's, stroomschema's en blokschema's;
- redeneren en rekenen met procenten in verschillende leergebieden
- laten zien van patronen en structuren, zoals bij programmeren, kunst en creatieve uitingen.

Burgerschap

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2027** worden de nieuwe kerndoelen voor **Burgerschap** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is er nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwonderwijs

Domein

Democratische oefenplaats

Doelzin

De school stimuleert sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen.

Het gaat hierbij om:

- aanbieden van kennis en vaardigheden ten aanzien van basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de diverse samenleving, gericht op respectvolle omgang
- stimuleren van sociale vaardigheden en kritische denkvaardigheden
- stimuleren van respectvolle communicatie, offline en online
- aanbieden van activiteiten die sociale cohesie en actief burgerschap stimuleren. Samenleven in een democratische rechtsstaat

Domein

Samenleven in een democratische rechtsstaat

Doelzin

De leerling redeneert over het belang van basiswaarden van de democratische rechtsstaat.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van de betekenis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit
- beschrijven hoe de Grondwet, kinder- en mensenrechten basiswaarden van de democratische rechtsstaat mogelijk maken
- redeneren over hoe vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit met elkaar op gespannen voet kunnen staan
- ervaringen opdoen met het voeren van dialogen, omgaan met conflicten en gelijkwaardige behandeling
- herkennen en benoemen hoe basiswaarden van de democratische rechtsstaat een rol spelen in de samenleving en het eigen leven.

Domein

Samenleven in een democratische rechtsstaat

Doelzin

De leerling verkent hoe die kan omgaan met diversiteit in de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van aspecten van diversiteit: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid
- verkennen van de eigen identiteit ten aanzien van aspecten van diversiteit
- herkennen en benoemen van stereotypering, discriminatie en uitsluiting
- benoemen van het belang dat mensen elkaar gelijkwaardig behandelen
- ervaringen opdoen met het omgaan met verschillende perspectieven en ervaringen van anderen, overeenkomsten en verschillen, oordeel uitstellen, omgaan met mogelijkheden en gedrag van anderen.

Domein

Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Doelzin

De leerling verkent mogelijkheden om democratisch te handelen.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven hoe je door middel van inspraak, verkiezingen en vertegenwoordiging invloed kunt uitoefenen
- ervaringen opdoen met inspraak en besluitvorming
- ervaringen opdoen met het uitdrukken van eigen standpunten, luisteren naar argumenten van anderen, compromissen sluiten en omgaan met de uitkomsten van besluitvormingsprocessen
- benoemen welke bijdrage de leerling zelf levert aan democratisch handelen.

Je kunt hierbij denken aan

- omgangsvormen in de klas en op school verbinden met vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit
- in gesprek gaan met een gastspreker die vertelt hoe mensenrechten hebben bijgedragen aan diens vrijheid en veiligheid
- een rollenspel spelen of een debat voeren over alledaagse dilemma's waarin vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit botsen
- klassengesprekken voeren waarin leerlingen oefenen met luisteren, vragen stellen en respectvol communiceren
- een situatie verbeelden waarin de leerling zich vrij, gelijk behandeld of gesteund voelde, of waarin dat juist ontbrak.

Je kunt hierbij denken aan

- schoolbrede afspraken maken over hoe kennis en vaardigheden over de basiswaarden en de diverse samenleving binnen verschillende leergebieden of projecten zijn geïntegreerd
- op basis van leerlingenpopulatie en schoolcontext afstemmen welke sociale vaardigheden en kritische denkvaardigheden voor de school belangrijk zijn
- samen met leerlingen (online) omgangsregels opstellen en hiermee oefenen
- groepsprojecten, buurtacties of gezamenlijke vieringen organiseren die samenwerking en betrokkenheid versterken.

Je kunt hierbij denken aan

- deelnemen aan excursies die de werking van de democratie zichtbaar maken, zoals een bezoek aan het gemeentehuis
- deelnemen aan educatieve simulaties van inspraak en besluitvorming
- verkiezingen in de klas of de school organiseren, inclusief een campagne
- reflecteren op of in beeld brengen van de eigen bijdrage aan besluitvorming in de klas of de school.

Je kunt hierbij denken aan

- thema's zoals levensbeschouwelijke en sociaal-culturele diversiteit bespreken aan de hand van jeugdliteratuur of nieuwsberichten
- overeenkomsten en verschillen tussen leerlingen in de klas verkennen aan de hand van vragen over belangrijke waarden voor jezelf en voor het gezin waarin je opgroeit
- dialoog voeren over vooroordelen, discriminatie en uitsluiting
- een presentatie maken van voorbeelden van gelijkwaardige behandeling in de school of de omgeving van de school
- samenwerken met leerlingen uit andere jaargroepen of van andere scholen.

Domein

Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Doelzin

De leerling verkent mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- benoemen van taken, rollen, rechten en plichten van jezelf en anderen in de samenleving
- onderzoeken van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties en de middelen die zij aanwenden om bij te dragen aan de samenleving of veranderingen in de samenleving teweeg te brengen
- verkennen van actuele, maatschappelijke en duurzaamheidsvraagstukken
- ervaringen opdoen met verantwoordelijkheid nemen voor en bijdragen aan het welzijn van anderen
- verkennen van mogelijkheden om vanuit eigen idealen bij te dragen aan de samenleving, nu en in de toekomst.
Democratische oefenplaats

Je kunt hierbij denken aan

- een schema of infographic maken van rollen en taken in de klas
- een reportage maken om maatschappelijke misstanden onder de aandacht te brengen
- spreekbeurt houden of werkstuk maken over een mogelijke oplossing voor een actueel maatschappelijk vraagstuk in de eigen omgeving
- een monument in de omgeving van de school adopteren en onderhouden
- verhalen beluisteren of lezen over personen die zich inzetten voor de samenleving of een betere wereld.

Digitale geletterdheid

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2027** worden de nieuwe kerndoelen voor **Digitale geletterdheid** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is er nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwonderwijs

Domein

De gedigitaliseerde wereld

Doelzin

De leerling zet digitale systemen functioneel in.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van de onderdelen en de werking van digitale systemen in termen van invoer-verwerking-uitvoer
- gebruiken van de basale mogelijkheden van software voor communicatie, samenwerken, tekenen, rekenen, tekstverwerken, presenteren en beeld-, geluid- en videobewerken
- beheren van bestanden in digitale omgevingen: gestructureerd ordenen, opslaan en opvragen
- herkennen van digitale systemen in de eigen omgeving
- onderhouden en aanpassen van digitale systemen en het oplossen van problemen daarmee.

Domein

De gedigitaliseerde wereld

Doelzin

De leerling navigeert doelgericht in het digitale media- en informatielandschap voor het verwerven en verwerken van informatie.

Het gaat hierbij om:

- in kaart brengen van diverse media en bronnen, hun betrouwbaarheid en bruikbaarheid
- hanteren van een geschikte zoekstrategie, zoekhulpmiddel en zoekopdracht
- beoordelen van aangeboden en gevonden informatie op betrouwbaarheid en bruikbaarheid
- beschrijven hoe makers van digitale media de aandacht van gebruikers trekken, vasthouden en beïnvloeden met kleurende en sturende technieken
- benoemen van factoren die het aanbod en de zichtbaarheid van zoekresultaten beïnvloeden.

Domein

De gedigitaliseerde wereld

Doelzin

De leerling verkent het gebruik van data en dataverwerking.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven hoe uit data informatie gehaald wordt door doelgericht verzamelen, structuren en verwerken van data
- begrip tonen hoe de resultaten van dataverwerking afhankelijk zijn van de herkomst, juistheid en volledigheid van de gebruikte dataset
- beantwoorden van een vraag met behulp van een dataset
- beschrijven van het gebruik van data in de eigen omgeving
- reflecteren op het feit dat de gebruiker van digitale technologie bewust en onbewust data achterlaat en dat die door anderen gebruikt kunnen worden.

Domein

De gedigitaliseerde wereld

Doelzin

De leerling verkent AI.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van elementen van een AI-systeem
- beschrijven hoe het gedrag van AI-systemen lijkt op menselijk gedrag
- herkennen van veelvoorkomende AI-systemen en hun toepassingen in de eigen omgeving
- verantwoord interacteren met een AI-systeem.

Je kunt hierbij denken aan

- verkennen welke digitale bronnen veelvuldig gebruikt worden en wat hun betrouwbaarheid is
- formuleren van simpele zoektermen voor een zoekmachine of AI-tool
- onderzoeken van de betrouwbaarheid van een bepaald online artikel en de afzender ervan
- onderzoeken hoe beelden en teksten gemanipuleerd of gegenereerd kunnen zijn en hoe dat te herkennen
- doelgericht omgaan met informatie die je niet zelf hebt gevonden of gezocht (bijvoorbeeld reclame die op-popt).

Je kunt hierbij denken aan

- weten wat de functie is van bijvoorbeeld intern geheugen, processor en router
- het vergelijken van de werking van een laptop, spelcomputer en tablet
- een tekst met een tekstverwerkingssoftware opmaken en daarin met anderen samenwerken
- een logische mappenstructuur aanmaken in een cloud-omgeving, met duidelijke bestandsnamen
- weten hoe software te installeren of updaten op een device
- het oplossen van uitval van een scherm of een verloren connectie met internet.

Je kunt hierbij denken aan

- begrijpen dat data van mensen afkomstig zijn, dat de mens beslist welke data AI kan gebruiken, dat het algoritme voor leren door mensen gemaakt wordt, en dat de training van AI door mensen gebeurt
- beschrijven dat AI gebruikt wordt voor bijvoorbeeld spraakherkenning, chatbots of aanbevelingen op sociale media
- beschrijven hoe sensoren van AI-systemen in een zelfrijdende auto continu nieuwe gegevens verzamelen en de auto laten reageren op de omgeving
- kritisch gebruikmaken van AI-systemen bij het verwerven en verwerken van informatie
- de vraag bespreken of AI echt kan denken als een mens.

Je kunt hierbij denken aan

- een digitaal overzicht maken van favoriete huisdieren van leerlingen in de klas. Daaruit een lijst samenstellen van de drie meest populaire huisdieren. Kunnen we hieruit conclusies trekken over de populariteit van deze drie huisdieren in heel Nederland?
- onderzoeken bij welke hoeveelheid water per dag een plantje het beste groeit door de groeigegevens bij te houden en te verwerken met behulp van een digitaal systeem
- voorbeeld bespreken van het gebruik van data bij het oplossen van misdaden (camerabeelden gecombineerd met gsm-gegevens)
- beseffen dat data verzameld worden via formulieren op websites of door gebruikersinvoer op sociale media, door sensoren in apparaten zoals smartphones en smartwatches of door camera's in openbare ruimtes.

Domein

Ontwerpen en maken

Doelzin

De leerling gebruikt passende werkwijzen bij het creëren en gebruiken van verschillende typen digitale producten.

Het gaat hierbij om:

- experimenteren met digitale middelen om gedachten, ideeën of gevoelens uit te drukken
- delen van informatie en overbrengen van een boodschap
- gebruiken van computationele denkstrategieën bij het ontwerpen van een digitaal product
- ontwerpen van een digitaal product aan de hand van ontwerpeisen in een iteratief proces
- rekening houden met auteursrechten, licenties en bron- en naamsvermelding bij het creëren van digitale producten.

Domein

Ontwerpen en maken

Doelzin

De leerling programmeert een computerprogramma met behulp van computationele denkstrategieën.

Het gaat hierbij om:

- experimenteren met code
- beschrijven van de taak en het doel van een computerprogramma
- ontwerpen en schematisch weergeven van het algoritme behorende bij een taak
- gebruikmaken van programmeerconcepten: invoer en uitvoer, variabelen, operatoren, herhaling en controlestructuren
- testen en bijstellen van een eigen computerprogramma of een computerprogramma van anderen.

Domein

De gedigitaliseerde wereld

Doelzin

De leerling gaat veilig om met digitale systemen, data en de privacy van zichzelf en anderen.

Het gaat hierbij om:

- herkennen van veiligheidsrisico's bij het gebruik van digitale systemen en data
- veilig gebruiken van digitale systemen, data en informatie
- nemen van passende technische maatregelen om digitale systemen, data en informatie te beschermen
- wegen van dilemma's bij het delen van zowel eigen persoonsgegevens, data, informatie en digitale content als die van anderen
- adequaat omgaan met ongepaste content, ongepast gedrag en veiligheidsrisico's in digitale omgevingen.

Domein

De gedigitaliseerde wereld

Doelzin

De leerling maakt weloverwogen keuzes in het gebruik van digitale technologie en digitale media.

Het gaat hierbij om:

- online communiceren en handelen op respectvolle en verantwoorde wijze
- reflecteren op de invloed van digitale technologie en digitale media op eigen denken, eigen gedrag en de interactie met anderen
- rekening houden met eigen fysieke en mentale gezondheid in relatie tot het gebruik van digitale technologie en digitale media
- reflecteren op de eigen online identiteit en hoe die tot stand komt
- verkennen van de eigen interesse in de ontwikkeling van digitale technologie en digitale media.

Je kunt hierbij denken aan

- in eigen woorden beschrijven wat het programma doet en hoe het werkt
- het maken van stappenplannen voor het programma en die weergeven in een schema
- begrijpen en aanpassen van bestaande programma's, zowel individueel als samen, bijvoorbeeld instructies voor een robot of een spel in een blokgebaseerde programmeertaal
- het aansturen van een robot om een taak uit te voeren, bijvoorbeeld een pad volgen
- het programmeren van een game die reageert op gebruikersinvoer.

Je kunt hierbij denken aan

- verkennen van verschillende digitale tools om media te maken, zoals presentatiesoftware
- verzamelen en visueel structureren van informatie over digitale geletterdheid in een infographic
- een informatief filmpje maken voor een ouderavond waarin het belang van digitale geletterdheid wordt gepromoot
- een onderzoek doen en de resultaten verwerken in een audiovisueel verslag
- nalopen van elke gebruikte afbeelding op auteursrechten in een presentatie.

Je kunt hierbij denken aan

- bespreken en in kaart brengen van de schermtijd van de leerlingen
- je bewust zijn van het bestaan van een online identiteit, ook als je daar niet zelf bewust aan gewerkt hebt: gegevens over jou bij de overheid, bij zorgverleners, de babyfoto's die je ouders op Facebook hebben gezet, enz.
- nagaan welke invloed beeldvorming in media heeft op het zelfbeeld
- onderzoeken of en welke informatie er over de leerling te vinden is en wie die informatie verspreid heeft
- bespreken van de situatie dat iedereen onder het eten op zijn mobieltje zit.

Je kunt hierbij denken aan

- bespreken van het belang van veilige wachtwoorden. Leerlingen controleren of ze veilige wachtwoorden gebruiken. Zo nodig goede wachtwoorden bedenken en wachtwoorden regelmatig wijzigen
- bespreken wat er gebeurt als je op links klikt in mails van een onbekende afzender of als je ingaat op de verleidingen die in games verborgen zitten. Voorbeelden: een mail waarin gezegd wordt dat je een prijs hebt gewonnen of het aanbod van tips voor een oplossing in een spel
- bespreken dat het nemen van technische maatregelen voor beveiliging belangrijk zijn, maar ook het tonen van veilig gedrag. Bijvoorbeeld niet van je computer weglopen als er nog software open staat
- niet zomaar privé - opnames van jezelf of anderen online publiceren
- weten waar je terecht kunt als je een vermoeden hebt dat iets online niet pluis is.

Domein

De gedigitaliseerde wereld

Doelzin

De leerling verkent hoe digitale technologie, digitale media en de samenleving elkaar wederzijds beïnvloeden.

Het gaat hierbij om:

- verkennen van de invloed van de mens op de ontwikkeling van digitale technologie en digitale media en andersom
- verkennen hoe digitale technologie en digitale media sociaal welzijn en sociale inclusie beïnvloeden
- redeneren over de kansen en risico's van het gebruik van digitale technologie in de nabije omgeving
- verkennen wat effecten zijn van digitale technologie op de ecologie.

Je kunt hierbij denken aan

- bespreken van de vraag wat er gebeurt als een robot voor een deel van de tijd de leraar zou vervangen
- onderzoeken van de maatschappelijke gevolgen als sommige mensen geen digitale apparaten of internetabonnement hebben
- bespreken dat een slimme thermostaat kan helpen om in huis efficiënt en zuinig met energie om te gaan, maar zelf ook energie gebruikt
- onderzoeken van de invloed van het stroomverbruik van datacenters
- onderzoeken van de invloed van digitale technologie op handel en de manier waarop we met geld omgaan.

Mens en Maatschappij

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2027** worden de nieuwe kerndoelen voor **Mens en Maatschappij** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is er nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwonderwijs

AlleKerndoelen.nl

onderdeel van

Vernieuwonderwijs

Domein

Vraagstukken en perspectieven

Doelzin

De leerling analyseert maatschappelijke verschijnselen en ontwikkelingen en benoemt waarden en belangen.

Het gaat hierbij om:

- analyseren aan de hand van overeenkomsten en verschillen, continuïteit en verandering, en oorzaken en gevolgen
- benoemen van de schaalniveaus waarop verschijnselen zich voordoen
- onderscheiden van perspectieven van personen en groepen en van geografische, historische en economische invalshoeken
- benoemen van waarden en belangen van mensen en groepen
- redeneren over de samenleving van de toekomst.

Domein

Vraagstukken en perspectieven

Doelzin

De leerling onderzoekt maatschappelijke vraagstukken.

Het gaat hierbij om:

- vraagstukken: duurzame ontwikkeling, historische herinnering, rechtvaardige verdeling, en participatie en inclusie
- verkennen van vraagstukken vanuit geografische, historische en economische invalshoeken en perspectieven van belanghebbenden
- gebruiken van relevante bronnen: kaart- en beeldmateriaal, teksten, tabellen en grafieken
- verbanden leggen tussen mogelijke oplossingen en hun gevolgen voor de samenleving
- presenteren van mogelijke oplossingen, met gebruik van vaktaal.

Domein

Vraagstukken en perspectieven

Doelzin

De leerling verkent de omgeving van de school vanuit geografische, historische, economische en sociale invalshoeken.

Het gaat hierbij om:

- inventariseren van ruimtegebruik en weergeven in een kaart
- herkennen en benoemen van erfgoed in de omgeving van de school
- inventariseren van economische activiteiten, werkgelegenheid en sociale voorzieningen
- verkennen welke aspecten van diversiteit zichtbaar zijn
- verkennen hoe digitale technologie de omgeving van de school vergroot.

Domein

Mens en ruimte

Doelzin

De leerling analyseert de wereld met geografische bronnen en verkent haar vanuit persoonlijk perspectief.

Het gaat hierbij om:

- aanwijzen van de ligging van continenten, oceanen, gebergten, rivieren, landen en steden op topografische kaarten
- uitleggen dat Nederland en de Overzeese gebieden samen het Koninkrijk der Nederlanden vormen en deel uitmaken van de Europese Unie
- onderscheiden van verschillende landschappen en geografische indelingen en grenzen met gebruik van topografische, overzichts- en thematische kaarten
- beschrijven van bevolkings- en cultuurkenmerken van gebieden
- verkennen van betekenissen die je aan plaatsen kunt geven.

Je kunt hierbij denken aan

- modeshow ontwerpen en lopen met zelfgemaakte kleding van hergebruikte materialen die uiting geven aan culturele diversiteit
- kinderarbeid onderzoeken vanuit bijvoorbeeld geografische, historische en economische invalshoeken en perspectieven van slachtoffers, ouders, producenten en consumenten
- bronnen over de lokale impact van klimaatverandering verzamelen, bespreken, vergelijken en gebruiken om een klimaatbestendig schoolplein te ontwerpen
- in gesprek gaan met een wethouder over de voor- en nadelen van de aanleg van een nieuwe snelweg in de omgeving van de school
- klassikaal project ontwerpen en uitvoeren over het verbeteren van de toegang tot onderwijs voor kinderen wereldwijd.

Je kunt hierbij denken aan

- het winkelaanbod vergelijken van een dorp en een stad en daarin overeenkomsten en verschillen aanwijzen
- bij een vraagstuk achterhalen welke invalshoeken een rol spelen en op welk schaalniveau het vraagstuk speelt
- perspectieven van leerlingen, ouders en leraren op het gebruik van digitale media onderscheiden
- aan de hand van oude kaarten en foto's continuïteit en verandering in de omgeving van de school beschrijven en nadenken over toekomstige ontwikkelingen in de omgeving.

Je kunt hierbij denken aan

- foto's bespreken van kenmerkende landschappen, steden of gebouwen in geografische vaktaal en aanwijzen op kaarten van het Koninkrijk der Nederlanden, Europa en de wereld
- de absolute en relatieve ligging van plaatsen beschrijven met behulp van globale plaatsaanduidingen en geografische vaktaal, zoals kaartvakken, windrichtingen, halfronden
- inwoneraantal, bevolkingsspreiding, bevolkingsgroei, migratie, voorkomende talen of godsdiensten beschrijven op een van de schaalniveaus
- een virtuele wandeling maken door vakantiebestemmingen of steden in andere landen
- opstel schrijven over de plaats waar je het liefst wilt zijn.

Je kunt hierbij denken aan

- veranderingen in de omgeving van de school onderzoeken aan de hand van kaarten en beeldmateriaal, zoals door foto's van vroeger te vergelijken met de huidige situatie
- de betekenis van erfgoed ervaren door het bezoeken van musea en monumenten
- ontmoetingen verzorgen met lokale organisaties, historische verenigingen, bedrijven, archieven, sportverenigingen of bewoners van zorginstellingen
- aan regionale feesten, feestdagen en herdenkingen deelnemen
- onderzoeken hoe augmented reality en virtual reality de omgeving van de school kunnen vergroten en veranderen.

Domein

Mens en ruimte

Doelzin

De leerling beschrijft hoe menselijk handelen en de leefomgeving elkaar beïnvloeden.

Het gaat hierbij om:

- verbanden leggen tussen geografische kenmerken en de inrichting van de leefomgeving voor wonen, voedselvoorziening, werk, infrastructuur en recreatie
- beschrijven hoe natuurlijke omstandigheden van invloed zijn op de inrichting van gebieden: water, bodem en klimaat
- beschrijven van maatregelen waarmee inwoners van Nederland nu en in de toekomst kunnen omgaan met de gevolgen van klimaatverandering
- beschrijven hoe het gebruik van natuurlijke grondstoffen leidt tot veranderingen in de natuur: productie, consumptie, afval en transport.

Domein

Mens en tijd

Doelzin

De leerling beschrijft historische ontwikkelingen aan de hand van gebeurtenissen, personen en voorwerpen.

Het gaat hierbij om:

- ontwikkelingen uit de tijd van jagers en boeren: het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen
- ontwikkelingen uit de tijd van oude rijken: verspreiding van de Grieks-Romeinse cultuur, verspreiding van de monotheïstische godsdiensten: jodendom, christendom en islam
- ontwikkelingen uit de tijd van standen en steden: ontstaan van een standensamenleving, groei van handelsnetwerken en opkomst van steden
- ontwikkelingen uit de tijd van pakhuizen en plantages: de Nederlandse Opstand en het ontstaan van de Republiek, kolonisatie en het ontstaan van mensenhandel tussen werelddelen, verstedelijking en culturele bloei in de Republiek, groeiende belangstelling voor wetenschap en uitvinding van nieuwe technieken
- ontwikkelingen uit de tijd van burgers en stoommachines: industriële revolutie, streven naar vrijheid en gelijkheid en het ontstaan van een parlementaire democratie
- ontwikkelingen uit de tijd van wereldoorlogen en mensenrechten: Tweede Wereldoorlog en Holocaust, dekolonisatie, verdergaande samenwerking rond wereldproblemen, groeiende welvaart en diversiteit, ontstaan van een informatiesamenleving.

Domein

Mens en tijd

Doelzin

De leerling redeneert over historische ontwikkelingen met gebruik van tijdsaanduidingen en bronnen.

Het gaat hierbij om:

- ordenen in de tijd met tijdsaanduidingen en een tijdlijn
- rekenen met en redeneren over tijd en tijdsduur
- redeneren over de maker van een bron en diens perspectief
- combineren van informatie tot een consistent verhaal over een historische gebeurtenis.

Domein

Mens en tijd

Doelzin

De leerling legt verbanden tussen historische ontwikkelingen en gebeurtenissen in het heden en verkent betekenissen die mensen geven aan het verleden.

Het gaat hierbij om:

- uitleggen hoe slavernijverleden, koloniale verhoudingen, Tweede Wereldoorlog, Holocaust en migratie doorwerken in het heden
- uitleggen dat de wording van het Koninkrijk der Nederlanden zichtbaar is in de vormgeving van de parlementaire democratie
- verkennen van verschillende betekenissen die mensen kunnen geven aan erfgoed
- verkennen van verschillende opvattingen over wat bewaard en wat herdacht moet worden
- verwoorden van de invloed van het verleden op het eigen leven.

Je kunt hierbij denken aan

- historische ontwikkelingen illustreren met gebeurtenissen, personen en voorwerpen uit de vensters van de Canon van Nederland en lokale of regionale canons
- aan de hand van een vertelplaat, kunstwerk, lied, vertelling of boek in gesprek gaan over een historische ontwikkeling of tijdvak
- verschillende leermiddelen zoals teksten, afbeeldingen, verhalen, voorwerpen, films of excursies gebruiken voor een genuanceerde historische beeldvorming
- boekpresentatie verzorgen over historisch jeugdboek passend bij een historische ontwikkeling
- erfgoed in de omgeving van de school in verband brengen met historische gebeurtenissen of ontwikkelingen.

Je kunt hierbij denken aan

- een grootschalige kaart van de schoolomgeving intekenen met natuurlijke en niet-natuurlijke elementen op basis van veldwerk in de schoolomgeving
- bezoeken van lokale maatregelen en instanties die zorgen voor waterveiligheid, drinkwater en afvalwater, zoals dijken, waterkeringen, wadi's, sluizen, waterschap of waterleidingsbedrijf
- klimaatverandering in beeld te brengen door actuele gegevens over het klimaat te vergelijken met gegevens van vroeger met gebruik van geo-ICT
- de productieketen van een consumptiegoed presenteren, ondersteund door een kaart. 3 4

Je kunt hierbij denken aan

- een gastspreker uitnodigen die eigen ervaringen met slavernijverleden, migratie, oorlog, Holocaust, racisme, of discriminatie verbindt met historische ontwikkelingen of gebeurtenissen
- de verschillende staatsvormen van Nederland vergelijken door de tijd heen door deze te koppelen aan personen uit het Huis van Oranje-Nassau
- een herdenkingsmonument in de schoolomgeving onderzoeken, bezoeken en dit mogelijk voor langere tijd onderhouden (adoptie);
- verschillende perspectieven op erfgoed onderzoeken, zoals op zwarte piet of op koloniale collecties van volkenkundige musea
- aan de hand van vensters uit de Canon van Nederland relaties tussen verleden en heden onderzoeken.

Je kunt hierbij denken aan

- ouders of grootouders interviewen over overeenkomsten en verschillen in het dagelijks leven nu en in hun jeugd en met ondersteunend beeldmateriaal presenteren aan de klas
- historische voorwerpen uit meerdere tijdvakken verzamelen, bespreken en verbinden aan de tijdvakken, en deze chronologisch tentoonstellen
- thema's door tijdvakken heen met elkaar vergelijken, zoals steden, vervoer, middelen van bestaan, ziekte, oorlogsvoering en bestuursvormen
- verkennen hoe het perspectief van de auteur van een dagboek kennis over het verleden kan beïnvloeden
- een samenhangende reconstructie van een historische gebeurtenis of ontwikkeling maken op basis van een chronologische ordening van gebeurtenissen, personen of afbeeldingen.

Domein

Mens en samenleving

Doelzin**De leerling verkent economische keuzes van mensen en mogelijke gevolgen.****Het gaat hierbij om:**

- verkennen hoe mensen met werk en inkomen in hun levensonderhoud voorzien
- verkennen hoe samenwerking invloed heeft op welzijn en welvaart
- verkennen hoe keuzes worden beïnvloed door beschikbare middelen en door andere mensen
- verkennen van keuzes en hun gevolgen ten aanzien van ontvangsten, uitgaven, sparen, lenen en risico's in de eigen omgeving
- beschrijven van mogelijke gevolgen van consumptie voor jezelf, voor anderen en voor de leefomgeving.

Domein

Mens en samenleving

Doelzin**De leerling verkent invloed en macht in de samenleving.****Het gaat hierbij om:**

- verkennen hoe macht binnen verschillende staatsvormen wordt uitgeoefend
- verkennen van de rol van overheden op lokaal, provinciaal en nationaal schaalniveau
- benoemen hoe justitie en politie uitvoering geven aan rechtspraak en handhaving
- verkennen van de invloed van (sociale) media en bedrijven op meningen en gedrag van mensen
- verkennen op welke manieren mensen elkaar kunnen beïnvloeden.

Domein

Mens en samenleving

Doelzin**De leerling beschrijft hoe mensen omgaan met diversiteit in de samenleving.****Het gaat hierbij om:**

- uitleggen dat er verschillen bestaan tussen mensen op het gebied van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid
- uitleggen dat er verschillen bestaan tussen mensen op het gebied van lichamelijke en cognitieve mogelijkheden, cultuur en taal
- beschrijven hoe waarden en gebruiken tussen mensen van elkaar kunnen verschillen
- beschrijven van diversiteit op het gebied van godsdienst en levensovertuiging: jodendom, christendom, islam, hindoeïsme, boeddhisme en humanisme
- beschrijven hoe mensen met stereotypering, vooroordelen, racisme en discriminatie andere mensen uitsluiten
- benoemen hoe mensen inclusie vormgeven.

Domein

Mens en samenleving

Doelzin**De school draagt bij aan de sociale en emotionele ontwikkeling van leerlingen en bevordert respectvolle omgang met anderen.****Het gaat hierbij om:**

- aandacht schenken aan emoties en het omgaan met emoties
- bespreekbaar maken van wensen, grenzen, mogelijkheden en beperkingen
- stimuleren van veilige sociale omgang, weerbaarheid, samenwerking en conflicthantering
- aandacht schenken aan relationele en seksuele ontwikkeling
- bevorderen van respectvolle omgang met seksualiteit en seksuele diversiteit.

Je kunt hierbij denken aan

- manieren waarop macht wordt uitgeoefend vergelijken binnen monarchieën, republieken, dictaturen en democratieën
- aan de hand van vensters uit de Canon van Nederland de politieke geschiedenis van Nederland illustreren
- een bezoek brengen aan een lokale overheidsinstelling en in gesprek gaan over inspraak en besluitvorming
- de invloed van reclamespotjes van bedrijven op het gedrag van mensen onderzoeken
- in gesprek gaan over de invloed van sociale media en influencers op het dagelijks leven en de keuzes van leerlingen.

Je kunt hierbij denken aan

- vergelijken van prijs, kwaliteit, herkomst, sociale en ecologische impact van producten zoals chocolade of kleding
- klassenuitje organiseren en daarbij rekening houden met budget, taakverdeling en samenwerking
- gesprekken voeren over hoe binnen verschillende gezinnen omgegaan wordt met zakgeld, verleidingen, schulden, sparen en het uitgeven van geld
- onderzoek doen naar welke samenwerkingsverbanden, zoals goede doelen, sportverenigingen, religieuze organisaties en wijkverenigingen een rol spelen in het dagelijkse leven en hoe deze zijn georganiseerd.

Je kunt hierbij denken aan

- emoties herkennen, dramatiseren en naspelen in een rollenspel
- klassenregels en -afspraken opstellen over veiligheid en respectvolle omgang in de groep
- verhalen en lees- of prentenboeken aanbieden over sociale, emotionele, relationele en seksuele ontwikkeling
- fotopresentatie maken over vriendschap, verliefdheid en liefde, met aandacht voor seksuele en genderdiversiteit
- kringgesprek voeren over online veiligheid (ongewenste sexting, het - onbedoeld - tegenkomen van naaktbeelden) en over online én offline respectvol met elkaar omgaan.

Je kunt hierbij denken aan

- in gesprek gaan over verschillen en overeenkomsten in waarden, normen en gebruiken, hier en elders, vroeger en nu
- een schoolkalender samenstellen waarin een representatieve selectie van feesten uit verschillende culturele en levensbeschouwelijke tradities is opgenomen
- in de omgeving van de school verschillende gebedshuizen bezoeken en hun inrichting vergelijken
- verschillende culturen in beeld brengen aan de hand van foto's en relateren aan herkomstgebied
- klassikale afspraken naleven om pesten en uitsluiting tegen te gaan.

Domein

Mens en samenleving

Doelzin

De leerling neemt op een veilige en verantwoorde wijze deel aan het verkeer.

Het gaat hierbij om:

- benoemen en toepassen van de verkeersregels die gelden voor voetgangers, fietsers en passagiers
- kiezen van veilige routes en vermijden van gevaarlijke situaties
- veilig handelen in verkeerssituaties in de omgeving van de school
- rekening houden met andere verkeersdeelnemers.

Je kunt hierbij denken aan

- praktische vaardigheden oefenen zoals oversteken, met een fiets op- en afstappen en remmen, omkijken en hand uitsteken
- klassengesprek voeren over veilig verkeersgedrag en bijpassende verstandige keuzes
- het uitstippelen, bespreken, lopen en fietsen van een route in de omgeving van school
- veilige routes kiezen op (online) kaarten
- kwartetspel met verkeersborden maken en spelen.

Mens en Natuur

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2027** worden de nieuwe kerndoelen voor **Mens en Natuur** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwonderwijs

AlleKerndoelen.nl

onderdeel van

Vernieuwonderwijs

Domein

Natuurwetenschappen en technologie

Doelzin

De leerling verkent de leefomgeving en onderzoekt vraagstukken uit de leefomgeving.

Het gaat hierbij om:

- ervaringen in de leefomgeving opdoen met het waarnemen en waarderen van natuur en technologie
- onderzoeken van vraagstukken over natuurwetenschappelijke verschijnselen, technische systemen, gezondheid, natuurbeheer, veiligheid, duurzaamheid en ruimtelijke inrichting
- onderscheiden van verschillende perspectieven op en mogelijke oplossingen van een vraagstuk
- verwoorden wat het vraagstuk en mogelijke oplossingen met je doen
- oriënteren op beroepsbeelden en rolmodellen vanuit eigen interesses, ambities en capaciteiten.

Domein

Natuurwetenschappen en technologie

Doelzin

De leerling gebruikt natuurwetenschappelijke en technologische denkwijzen bij het ontdekken en verklaren van de wereld.

Het gaat hierbij om:

- redeneren met patronen en oorzaak-gevolgrelaties
- redeneren met structuur, vorm, eigenschap en functie
- redeneren met schaal, verhoudingen en hoeveelheden
- redeneren met systemen en modellen
- redeneren met kringlopen.

Domein

Natuurwetenschappen en technologie

Doelzin

De leerling gebruikt natuurwetenschappelijke en technologische werkwijzen bij het ontdekken en begrijpen van de wereld.

Het gaat hierbij om:

- oriënteren op verschillende manieren om tot oplossingen en antwoorden te komen
- toepassen van onderzoeks- en ontwerpstappen op een systematische en iteratieve wijze
- gebruiken van instrumenten, gereedschappen en materialen op doelmatige, veilige en duurzame wijze
- interpreteren van kwalitatieve en kwantitatieve metingen en waarnemingen
- onderbouwen van conclusies met gebruik van vaktaal.

Domein

Natuurwetenschappen en technologie

Doelzin

De leerling verkent de aard van natuurwetenschappen en technologie.

Het gaat hierbij om:

- ervaring opdoen met werkzaamheden van wetenschappers en technologen en hun motieven
- verkennen hoe wetenschappers en technologen eerlijk, verantwoordelijk en zorgvuldig werken
- afwegen of alles mag wat kan: maakbaarheid en ethische grenzen
- verwoorden van het verschil tussen een mening en een feit volgens de natuurwetenschappen
- verkennen waarom wetenschappers en technologen niet alles weten.

Je kunt hierbij denken aan

- verschillende oorzaken kunnen aangeven waarom een stofzuiger niet werkt
- een schets of maquette op schaal maken van je ideale, groene schoolplein
- inschatten van hoeveel bekertjes cola je uit een fles kunt halen
- de vorm en het materiaal van verschillende sleutels vergelijken, om zo te achterhalen welke sleutel op het hangslot past
- gebergtevorming inzichtelijk maken door een botsing van twee aardplaten na te bootsen met twee gevulde chocoladerepen van verschillende structuur.

Je kunt hierbij denken aan

- vragen als: 'Hoe werkt het?', 'Hoe maak je het?', 'Hoe repareer je het?', 'Hoe maak je het beter?', 'Hoe kan het duurzamer?', 'Hoe beïnvloedt de natuurlijke omgeving ons leven?', 'Hoe beïnvloedt de mens de natuur?', 'Hoe leef je een gezond en veilig leven?' en 'Waar is het en waarom juist daar?'
- technische oplossingen, nature based oplossingen, oplossingen door gedragsverandering of natuurwetenschappelijke antwoorden
- excursies naar betekenisvolle locaties voor thema's over mens, natuur en techniek, zoals een park, bos, museum, erfgoed, speeltuin of bedrijf, waar leerlingen de omgeving ervaren en ontdekken hoe mens, natuur en techniek elkaar beïnvloeden
- het maken van een verbeterplan voor de leefomgeving, gebaseerd op vragen die ontstaan vanuit de verwondering van kinderen
- vaststellen welke beestjes en hoeveel ervan leven onder een stoeptegels van het schoolplein
- het oriënteren op diverse wetenschappelijke, technologische of praktische beroepen, en uitnodigen en bevragen van iemand met zo'n beroep.

Je kunt hierbij denken aan

- de leerling beantwoordt zijn eigen vraag over waarom er regen valt
- een oordeel vormen over waarom het voorgestelde ontwerp van een spaghettibrug de test zal doorstaan
- een mening verwoorden over dierproeven bij cosmeticatesten
- bij onderzoek over het weer een mening ("Ik vind regen stom") van een feit onderscheiden ("Het regende gisteren 10 mm")
- uitleggen of de bewering dat het eten van vis goed is voor je hart, voor iedereen geldt, ook voor peuters.

Je kunt hierbij denken aan

- een eenvoudig experiment uitvoeren naar het effect van licht en water op de groei van een plant
- een materiaalonderzoek uitvoeren voor het ontwerpen van een speeltoestel waarbij de kennis over de maakbaarheid van technische systemen wordt toegepast
- een bronnenonderzoek uitvoeren waarmee je een kaart van de schoolomgeving maakt
- naar aanleiding van een gebruikersonderzoek je eigen ontwerp van een zeepkist verbeteren
- het presenteren van een weerjournaal met weersvoorspellingen door zelf metingen uit te voeren en de data te analyseren.

Domein

Natuurkundige en scheikundige verschijnselen en technische systemen

Doelzin

De leerling toont inzicht in en experimenteert met voorwerpen en technische systemen uit de leefomgeving.

Het gaat hierbij om:

- communicatie-, meet-, regel-, productie- en transportsystemen
- verkennen hoe een voorwerp werkt, geconstrueerd is en welke materialen zijn gebruikt
- beschrijven hoe onderdelen bijdragen aan het functioneren van het voorwerp of systeem
- experimenteren met overbrengingsprincipes van beweging en energie, verbingsprincipes, constructies en profielen
- experimenteren met ontwerpen, maken en repareren.

Domein

Natuurkundige en scheikundige verschijnselen en technische systemen

Doelzin

De leerling toont inzicht in en experimenteert met stoffen en veranderingen die stoffen kunnen ondergaan.

Het gaat hierbij om:

- benoemen van waarneembare eigenschappen van een stof bij een bepaalde temperatuur
- benoemen van veel voorkomende stoffen en hun onderscheidende eigenschappen en gevaren
- ordenen van stoffen gebaseerd op verschillen in eigenschappen
- experimenteren met natuurkundige veranderingen van stoffen
- experimenteren met scheikundige veranderingen van stoffen, waarneembaar door een verandering in stoffeigenschappen.

Domein

Natuurkundige en scheikundige verschijnselen en technische systemen

Doelzin

De leerling toont inzicht in en experimenteert met licht, geluid, energie en krachten.

Het gaat hierbij om:

- begrip tonen van kenmerken van licht en geluid: bron, richting, voortplanting en sterkte
- beschrijven van verschillende soorten energiebronnen en manieren van opslaan en transporteren van energie
- verbanden leggen tussen krachten en verandering in beweging
- benoemen van gevaren rond statische elektriciteit en elektrische stroom, geluid, onweer en zonlicht
- experimenteren met de kracht van magnetisme, lucht en vloeistof. Natuurwetenschappen en technologie

Domein

Organismen en gezondheid

Doelzin

De leerling toont inzicht in organismen.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van de levenscyclus van bacteriën, schimmels, planten en dieren
- verbanden leggen tussen de bouw van planten en mensen en hun vorm en functie
- beschrijven van verschillen en overeenkomsten tussen lichamen; verloop van de menselijke voortplanting; de menstruatiecyclus en de lichamelijke en mentale veranderingen bij de mens: bij het opgroeien, in de puberteit en de invloed van hormonen hierop
- beschrijven van de verzorging van planten en dieren
- verkennen van rollen van organismen bij voedselproductie.

Je kunt hierbij denken aan

- een stof omschrijven aan de hand van de bijbehorende stoffeigenschappen: kleur, geur, smaak, geluid, brandbaarheid, dichtheid, giftigheid, stroom- en warmtegeleiding, smeltpunt en kookpunt of fase bij kamertemperatuur
- het onderzoeken of zout, zand, olie en limonadesiroop oplossen in water
- vanuit eigen vragen experimenteren met magneten, spiegels, ijsklontjes, ballonnen, vergrootglazen
- de natuurkundige verandering in verschijningsvorm (water, ijs, waterdamp) zichtbaar maken aan de hand van de waterkringloop
- zichtbaar maken van een scheikundige reactie door het uitvoeren van een practicum: koken van een ei, bioplastic maken van aardappelmeel of volle melk.

Je kunt hierbij denken aan

- overbrenging- en bewegingsprincipes: hefboomen, scharnieren, rechtlijnig naar draaiend, versnellen, vertragen en omkeren
- een koekjesfabriek maken met productielijnen voor wegen, kneden, bakken en inpakken in de klas
- een proppenschietter bouwen aan de hand van het mechaniek waarmee planten zaadjes wegschieten
- van een gedemonteerde wasmachine onderzoeken wat de functie van verschillende onderdelen is.
- het repareren van technische systemen: een fiets.

Je kunt hierbij denken aan

- de plantaardige organen; wortel, stengel, blad en bloem
- de menselijke organen die betrokken zijn bij verteren van voedsel, ademhaling, bloedsomloop, voortplanting, waarneming en beweging: tanden, kiezen, slokdarm, maag, darmen, luchtpijp, longen, hart, bloedvaten, vulva, penis, zaadballen, vagina, baarmoeder, eierstokken, oog, oor, zintuigen in de huid, hersenen, zenuwen, botten en spieren
- planten kweken en verzorgen in de klas, moestuin of schooltuin en de oorsprong van je eigen eten onderzoeken
- het tekenen van drie soorten enzymen in een gegeven schematische weergave van het verteringsstelsel.

Je kunt hierbij denken aan

- experimenten met lichtbronnen, schaduw, lenzen, prisma, de zeven kleuren van de regenboog, kleuren licht mengen, voortplanting van geluid, gehoorschade, frequentie van geluid en geluidssterkte
- stroomkringen bouwen waarbij energieomzettingen plaatsvinden tussen beweging, warmte, chemisch, licht en geluid
- schaduwspel: experimenteren met je schaduw gedurende de dag
- een hellingbaan testen met diverse autootjes: verschil in massa, wielgrootte of grootte van de auto
- experimenteren met enkele manieren waarop luchtdruk en vloeistofdruk de mens helpt: luchtbanden, pneumatiek en hydrauliek.

Domein

Organismen en gezondheid

Doelzin**De leerling toont inzicht in leefstijl, gezondheid en ziekte en verkent keuzes hierin.****Het gaat hierbij om:**

- oriënteren op de invloed van hygiëne, voeding, slaap, natuur, relaties, seksualiteit en beweging op lichamelijke en mentale gezondheid
- beschrijven hoe bacteriën, schimmels en virussen het functioneren van mensen positief en negatief kunnen beïnvloeden
- verklaren hoe ziektes ontstaan en hoe ze voorkómen en behandeld kunnen worden
- beschrijven hoe onbedoelde zwangerschappen voorkomen kunnen worden
- benoemen van verschillende gezondheids- en welzijnsorganisaties voor hulp, mentale steun en preventie voor jezelf en anderen.

Domein

Systeem aarde

Doelzin**De leerling toont inzicht in en verkent veranderingen aan het aardoppervlak door natuurverschijnselen en menselijk handelen.****Het gaat hierbij om:**

- evalueren hoe planeten in ons zonnestelsel voldoen aan voorwaarden voor leven
- verklaren hoe de beweging en positie van hemellichamen leiden tot dag-nacht, seizoenen, jaren en getijden
- beschrijven van kenmerken van landschappen in Nederland, Europa en de wereld: reliëf, vulkanen, rivieren, kusten en vegetatie
- beredeneren hoe processen in de aarde leiden tot verschuivende continenten, gebergtevorming en vulkanisme
- verklaren van de ontstaanswijze van berg-, kust- en rivierlandschappen door natuurlijke processen en menselijk handelen.

Domein

Systeem aarde

Doelzin**De leerling toont inzicht in de waterkringloop, weer en klimaat en verkent deze in de eigen leefomgeving.****Het gaat hierbij om:**

- beschrijven van de kenmerken en spreiding van klimaten op aarde
- beschrijven hoe de waterkringloop in elkaar zit
- analyseren van het weer aan de hand van temperatuur, luchtdruk, bewolking, neerslag, luchtvochtigheid en wind
- beschrijven van frequentie en duur van extreem weer in gebieden: orkanen, windhozen, langdurige droogte, hittegolf en zware neerslag
- verbanden leggen tussen klimaatverandering en natuurlijke processen en menselijk handelen.

Domein

Systeem aarde

Doelzin**De leerling verkent verschillende ecosystemen en verklaart interacties binnen het systeem.****Het gaat hierbij om:**

- verkennen op welke plek in een biotoop planten, dieren en schimmels zich bevinden
- benoemen van soortnamen van planten en dieren in verschillende soorten ecosystemen en deze planten en dieren indelen in een taxonomie
- weergeven van voedselrelaties in een ecosysteem
- beredeneren hoe biotische en abiotische onderdelen van een ecosysteem met elkaar samenhangen
- beschrijven hoe de mens afhankelijk is van ecosystemen en wat de invloed van de mens is op de biodiversiteit. Organismen en gezondheid

Je kunt hierbij denken aan

- een woordweb maken over de aanwezigheid van voedsel, zuurstof, water op andere planeten
- met een voetbal en een zaklamp een model maken waarmee je de seizoenswisselingen kunt onderzoeken
- een grondboring en bodemonderzoek in de schoolomgeving
- een schetskaart maken van de spreiding van vulkanen en de ligging van plaatgrenzen
- waarnemingen doen over de simulatie van delta's met een modelopstelling met zand en water.

Je kunt hierbij denken aan

- beschrijven van de invloeden van slaap, natuur of beweging op lichamelijke en mentale gezondheid
- een gezond weekmenu samenstellen met behulp van de 'Schijf van Vijf' van het Voedingscentrum
- in een gesprek reflecteren op je lichamelijke en mentale gezondheid
- een gastles geven over het werk van een vertrouwenspersoon of de kindertelefoon
- het effect van de natuurlijke omgeving op een gezond leven beschrijven aan de hand van activiteiten in de omgeving van de school.

Je kunt hierbij denken aan

- voedselrelaties in een ecosysteem: voedselketens, voedselwebben, voedselkringloop en voedselpiramide
- in een tekening aangeven waar in de tuin dieren en planten leven; een pissebed onder een steen, een koolmees in de struiken en bomen, de kikkers in de vijver en madeliefjes in het gras
- naar een sloot gaan om dieren te bekijken, de soortnaam opzoeken en de dieren daarna onderling vergelijken
- een krantenartikel schrijven over de invloed van het weer en dieren op de boerenkoolplanten op een akker
- onderzoeken wat het effect van aan- en afwezigheid is van bepaalde schakels in een ecosysteem is: wormen met dode blaadjes, de wolf als toppredator.

Je kunt hierbij denken aan

- een poster maken waarop uitgelegd wordt dat het op de Noordpool en boven op de berg koud is
- na een regenbui buiten kijken hoe regenwater wordt afgevoerd naar sloten of waterputten/riolen en vervolgens hierover een kringgesprek voeren
- waarnemingen en metingen in de leefomgeving vergelijken met metingen gemaakt met een eigen weerstation;
- een virtuele reis maken van de Noordpool naar de Evenaar, beschrijven hoe klimaat en vegetatie onderweg veranderen en welk extreem weer voor kan komen
- een tekst lezen over de Elfstedentocht, waarbij de verschillen van klimaat vroeger en nu besproken worden.

MVT: Engels

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2027** worden de nieuwe kerndoelen voor **Engels** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is er nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwonderwijs

Domein
Communicatie

Doelzin

De leerling toont begrip van beluisterde, bekeken en gelezen Engelstalige teksten.

Het gaat hierbij om:

- eenvoudige, geïllustreerde fictie- en non-fictie teksten over vertrouwde en alledaagse zaken in eenvoudige standaardtaal
- onderscheiden van de klanken van het Engels in langzaam en zorgvuldig uitgesproken teksten
- inzetten en uitbreiden van woordenschat, kennis over taal en kennis van de wereld
- onderscheiden van relevante informatie uit teksten
- gebruiken van passende lees- en luisterstrategieën.

Domein
Communicatie

Doelzin

De leerling spreekt en voert gesprekken in de Engelse taal, afgestemd op doel, publiek en context.

Het gaat hierbij om:

- overbrengen van vertrouwde en alledaagse informatie, gevoelens en interesses
- actief deelnemen aan eenvoudige gesprekken over vertrouwde en alledaagse onderwerpen
- gebruiken van eenvoudige, vertrouwde woorden, woordcombinaties, uitdrukkingen en zinnen
- gebruiken van passende spreek- en gespreksbevorderende strategieën.

Domein
Communicatie

Doelzin

De leerling schrijft in het Engels, afgestemd op doel, publiek en context.

Het gaat hierbij om:

- zeer eenvoudige teksten over vertrouwde en alledaagse informatie, gevoelens en interesses
- deelnemen aan zeer eenvoudige schriftelijke interacties
- gebruiken van zeer eenvoudige woorden, woordcombinaties, uitdrukkingen en zinnen
- gebruiken van passende schrijfstrategieën.

Domein
Taal- en cultuurbewustzijn

Doelzin

De leerling verkent passende aanpakken voor het leren van Engels.

Het gaat hierbij om:

- kennismaken met het leren van en het communiceren in het Engels als vreemde taal
- inzetten van digitale hulpmiddelen bij het leren van Engels
- inzetten van het eigen meertalige repertoire om Engels te leren: actieve en passieve beheersing van talen, taalvariëteiten, woorden en uitdrukkingen.

Je kunt hierbij denken aan

- jezelf en je familie beschrijven op basis van foto's
- jezelf voorstellen en iets vertellen in een groep over je dagelijks leven
- een eenvoudige maaltijd bestellen in een restaurant of iets kopen in een winkel
- met leeftijdsgenoten uit een ander land online of fysiek in gesprek gaan over verschillen en overeenkomsten in de dagelijkse schoolroutines
- op de tast alledaagse objecten uit een 'mystery box' omschrijven.

Je kunt hierbij denken aan

- opvolgen van instructies tijdens het spelen van een spel
- luisteren naar internationaal bekende kinderliedjes die zijn gezongen met verschillende Engelstalige accenten
- maken van een tekening op basis van instructies tijdens een tekendictee
- de website van een pretpark lezen en bepalen naar welke attracties je wilt gaan
- maken van een poster over de inhoud van een gelezen boek of kort verhaal.

Je kunt hierbij denken aan

- het aanleggen van een persoonlijk naslagwerk (vocabulary notebook) om de woordenschat te vergroten
- het inzetten van talen die de leerling al kent bij het leren van Engelse woorden
- met behulp van digitale middelen de betekenis van woorden in een Engelse tekst achterhalen
- het maken en spelen van een meertalig taalspel, bijvoorbeeld een memory-spel
- het leren zingen van verjaardagsliedjes in verschillende talen

Je kunt hierbij denken aan

- persoonsgegevens op een (digitaal) formulier (naam, adres, leeftijd)
- een kaartje, bijvoorbeeld een verjaardagskaart of vakantiegroet
- een kort onderschrift bij een afbeelding of poster
- tekstballonnen bij een stripverhaal
- uitwisselen van zeer korte berichten in een fictieve online omgeving.

Domein

Taal- en cultuurbewustzijn

Doelzin

De leerling verkent culturen van mensen die Engels spreken en van gebieden waar Engels wordt gesproken.

Het gaat hierbij om:

- verkennen waar, door wie en in welke contexten Engels wordt gebruikt
- vergelijken van de eigen leefwereld met culturele aspecten van mensen die Engels spreken en van gebieden waar Engels wordt gesproken.

Je kunt hierbij denken aan

- een cultuurdag waarbij leerlingen culturele aspecten verkennen van gebieden waar Engels wordt gesproken, bijvoorbeeld gebruiken en tradities, eten, feestdagen, beleefdheidsvormen
- het uitwisselen van een Engelse kaart met een (fictief) schrijfmaatje uit een ander land
- het uitvoeren van een rollenspel in het Engels waarin leerlingen doen alsof ze uit een ander land komen, bijvoorbeeld: iets bestellen in een restaurant in het buitenland of de weg vragen in een onbekende stad
- een Engelse vlog maken over je dagelijks leven voor (fictieve) leerlingen op een school in het buitenland
- het maken van een poster over de eigen interculturele ervaringen met het Engels, bijvoorbeeld via social media, films, muziek, vakantie, familiebezoek, mensen uit de buurt of leerlingen uit de klas.

Kunst en Cultuur

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2027** worden de nieuwe kerndoelen voor **Kunst en Cultuur** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is er nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwonderwijs

AlleKerndoelen.nl

onderdeel van

Vernieuwonderwijs

Domein

Artistiek creatief vermogen

Doelzin

De leerling gebruikt creatieve maak- en denkstrategieën in een iteratief kunstzinnig proces.

Het gaat hierbij om:

- omgaan met speelruimte: experimenteren, improviseren en spelen met materialen, technieken, beweging, klank en instrumenten
- verkennen van eigen en gezamenlijke ideeën bij het maakproces
- gebruiken van ideeën van andere makers als inspiratie voor eigen en gezamenlijke kunstzinnige uitingen
- gebruiken van uitingen van kunst en cultuur als inspiratie voor eigen en gezamenlijke kunstzinnige uitingen
- bijstellen van eigen en gezamenlijke kunstzinnige uitingen.

Domein

Artistiek creatief vermogen

Doelzin

De leerling onderzoekt het eigen artistiek creatief vermogen.

Het gaat hierbij om:

- oriënteren op diverse technieken, materialen, middelen, vormen en processen
- bespreken van getoonde eigen of gezamenlijke kunstzinnige uitingen
- kijken en luisteren naar uitingen van kunst en cultuur
- verwoorden van eigen artistieke voorkeuren en vermogens tijdens het maakproces.

Domein

Artistiek creatief vermogen

Doelzin

De leerling onderzoekt betekenissen van kunst en cultuur tijdens het maken en meemaken.

Het gaat hierbij om:

- bespreken van betekenissen van eigen kunstzinnig werk en dat van medeleerlingen
- beschouwen en beschrijven van uitingen van kunst en cultuur van uiteenlopende makers
- gebruiken van vaktaal
- vragen stellen over de betekenissen van uitingen van kunst en cultuur
- verwoorden van een mening over uitingen van kunst en cultuur.

Domein

Maken en betekenis geven

Doelzin

De leerling drukt zich individueel en samen met anderen uit in vormen van kunst.

Het gaat hierbij om:

- gebruiken van verbeeldende elementen uit beeldende kunst en muziek, alsmede van dans, of film, of theater bij het maken van eigen werk
- verbeelden van verhalen, ideeën, gedachten, ervaringen en gevoelens
- maken van kunstzinnige uitingen als reactie op maatschappelijke vraagstukken en gebeurtenissen
- ontwerpen en realiseren van toegepaste vormen van kunst
- herinterpreteren van bestaand werk.

Je kunt hierbij denken aan

- kennismaken met verschillende technieken, bijvoorbeeld: een schildertechniek of digitale fotografie, hiphoptechnieken, werelddansstechnieken
- inrichten van klas met grote en kleine kunstzinnige ontdekkingen en over het ontstaan vertellen
- kunstzinnige uitingen van andere makers onderzoeken
- eerder gemaakte kunstzinnige uitingen vergelijken met recenter werk om groei zichtbaar te maken en voorkeuren aan te geven.

Je kunt hierbij denken aan

- zo veel mogelijk nieuwe ideeën uitproberen met technieken en materialen en daarbinnen keuzes maken
- een onderwerp kiezen en daar op verschillende manieren vorm aan geven
- ideeën van elkaar combineren om iets nieuws te maken
- kijken of luisteren naar werk van makers en hun ideeën gebruiken in eigen werk
- tijdens een tussentijdse presentatie vertellen welke technieken er gebruikt zijn en vervolgstappen bespreken.

Je kunt hierbij denken aan

- werk van kunstenaars vergelijken en de vormgevingselementen toepassen in eigen werk
- verbeelden van een vakantieavontuur in een gezamenlijke kunstzinnige uiting
- herontwerp maken voor een plek in de buurt in samenhang met andere leergebieden
- ontwerpen van een gebouw, kleding, interieur, product (bijvoorbeeld een spel) voor een bepaalde doelgroep;
- een bestaand lied op een eigen manier zingen

Je kunt hierbij denken aan

- vragen stellen over het werk van medeleerlingen
- kijken en luisteren naar werk van makers uit verschillende landen en taal geven aan wat er te zien is
- taal geven aan bijvoorbeeld gebouwen, objecten, beelden, dans, muziek, film, rituelen, mode of toegepaste kunst door kenmerken van het werk te beschrijven
- vragen stellen over de bedoeling van kunstzinnige uitingen van professionele makers
- met elkaar delen wat je ziet, voelt of denkt bij een kunstzinnige uiting en open staan voor andere perspectieven.

Domein

Maken en betekenis geven

Doelzin

De leerling gebruikt technieken en vaardigheden bij het maken van individueel en gezamenlijk werk.

Het gaat hierbij om:

- beeldende materialen, technieken en gereedschappen
- muzikale technieken en instrumenten
- fotografische en filmische technieken
- dansante technieken
- spel- en acteertechnieken.

Domein

Meemaken en betekenis geven

Doelzin

De leerling neemt deel aan diverse culturele en kunstzinnige activiteiten en reflecteert op eigen ervaringen en die van anderen.

Het gaat hierbij om:

- omgaan met de gebruiken en gewoonten bij het actief meemaken van kunst en cultuur in uiteenlopende contexten
- uitwisselen van ervaringen in interactie met professionele makers
- omgaan met uiteenlopende opvattingen en belevingen van anderen
- vergelijken van eigen interesses en voorkeuren voor kunstzinnige uitingsvormen met die van anderen
- maken van een kunstzinnige uiting als verwerking van een culturele en kunstzinnige ervaring.

Domein

Meemaken en betekenis geven

Doelzin

De leerling verkent het ontstaan van kunstzinnige en cultuurhistorische uitingen.

Het gaat hierbij om:

- verkennen van kunstzinnige uitingen, kunststromingen en erfgoed in cultuur
- verkennen van de invloed van tijd en plaats op het werk van makers
- verkennen van de functie en waarde van uitingen van kunst en cultuur voor zichzelf en de samenleving.

Je kunt hierbij denken aan

- de reactie afstemmen op het doel, de functie en de context van de activiteit, zoals het geven van aandacht en applaus in een theater, of het niet aanraken van kunstwerken in een museum
- onder leiding van makers een eigen interpretatie van een scène naspelen
- vertellen wat is opgevallen over de inhoud en de vorm van een toneelstuk, het decor en de kleding
- een keuze maken voor een culturele kunstzinnige activiteit op basis van positieve ervaringen van een ander
- een kunstzinnige uiting maken naar aanleiding van een culturele kunstzinnige ervaring.

Je kunt hierbij denken aan

- teken-, schilder- en drukwerktechnieken, constructieve, plastische technieken en textiele technieken, digitale technieken, mixed-mediatechnieken
- zingen, componeren, improviseren, spelen, lezen en noteren, luisteren van en bewegen op muziek
- eenvoudige composities maken met beeld en geluid en rekening houden met perspectief, kadering, kleur, contrast, belichting
- motoriek en coördinatie, balans en lichaamshouding met gebruik van ruimte, tijd en kracht
- een karakter spelen en beweging, houding, gebaren, mimiek, stem en taal gebruiken.

Je kunt hierbij denken aan

- een verzameling van diverse kunstzinnige uitingen aanleggen van makers met een uiteenlopende achtergrond, of binnen een thema
- praten over waarom en hoe een historisch gebouw een nieuwe functie krijgt, zoals een culturele ruimte, kantoor of restaurant
- praten over de verschillen tussen oude en nieuwe uitingen van kunst en cultuur, of over de kenmerken van uitingen van kunst van makers uit andere landen.

Bewegen en Sport

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2027** worden de nieuwe kerndoelen voor **Bewegen en sport** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is er nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwenderwijs

AlleKerndoelen.nl

onderdeel van

Vernieuwenderwijs

Domein

Leren bewegen

Doelzin**De leerling neemt deel aan beweegactiviteiten in uiteenlopende beweegthema's.****Het gaat hierbij om:**

- balanceren, bewegen op muziek, doelspelen, draaien, hardlopen, intensief bewegen, jongleren, klimmen, springen, stoeien en treffen, terugslagspelen, tikspelen, wegspeken en mikken, zwaaien.

Domein

Leren bewegen

Doelzin**De leerling verbetert de beweegvaardigheid.****Het gaat hierbij om:**

- aangaan van beweeguitdagingen
- zoeken naar oplossingen wanneer het bewegen niet regelmatig lukt
- controle houden wanneer het bewegen regelmatig lukt
- experimenteren met complexere beweegactiviteiten
- inzicht tonen in de bedoeling en uitvoering van beweegactiviteiten.

Domein

Leren bewegen

Doelzin**De leerling stemt beweegactiviteiten af op de eigen mogelijkheden.****Het gaat hierbij om:**

- inschatten van de eigen mogelijkheden in relatie tot de complexiteit van de beweegactiviteit
- kiezen voor gepaste complexiteit van de opdracht binnen de beweegactiviteit
- meebeslissen over de inrichting van de beweegactiviteit
- aanpassen van de beweegactiviteit met betrekking tot ruimte, materiaal, regels en leerhulp.

Domein

Samen bewegen

Doelzin**De leerling neemt verantwoordelijkheid voor het samen deelnemen aan beweegactiviteiten.****Het gaat hierbij om:**

- bijdragen aan een sociaal en fysiek veilige leeromgeving
- constructief bijdragen aan sociale interacties in een groep of team
- omgaan met mogelijkheden, gedrag, opvattingen en beleving van de ander
- afstemmen van het eigen handelen op de beweegcontext
- accepteren van regels en uitkomsten.

Je kunt hierbij denken aan

- Leerlingen krijgen een voorbeeld van een duikelvorm aan de rekstok en starten hiermee.
- Leerlingen oefenen langere tijd op één mikafstand voordat de beweegsituatie makkelijker of moeilijker wordt gemaakt.
- Leerlingen proberen herhaald een balanceeractiviteit uit om de combinatie van het opstappen, verplaatsen en afstappen te verbeteren.
- Leerlingen experimenteren met verschillende basketbaltrucs.
- Leerlingen kiezen positie om aangespeeld te kunnen worden of om een scoringskans te creëren.

Je kunt hierbij denken aan

- Leerlingen komen in een les in aanraking met verschillende beweegactiviteiten, zoals een overlooptikspel, stoeispeel, klim- en klauterbaan en dribbelcircuit.
- Leerlingen komen binnen het thema intensief bewegen in aanraking met een bewegingsbaan of een oefencircuit.
- Leerlingen combineren vormen van draaien met springen of zwaaien, zoals het rollen op een verhoogd vlak na een sprong in de minitrampoline en het voorover duikelen aan een zwaaiende trapeze.
- Leerlingen komen door vormen van ritmisch bewegen, dansspelletjes en verschillende dansmotieven in aanraking met de diversiteit van bewegen op muziek.
- Leerlingen combineren in een parcours hardlopen en klimmen in een waterrijke omgeving.

Je kunt hierbij denken aan

- Leerlingen betrekken het hele groepje bij acrogym.
- Leerlingen motiveren elkaar tijdens de uitvoering van een kracht- en conditiecircuit.
- Leerlingen accepteren dat de ene leerling de bal mag vasthouden en de andere de bal direct doorspeelt.
- Als er een conflict ontstaat, komen leerlingen er samen uit, eventueel met hulp van de leerkracht.
- Leerlingen accepteren deelname aan een groepje met wisselende samenstellingen.

Je kunt hierbij denken aan

- Leerlingen proberen een van de balanceersituaties uit op basis van een inschatting van hun eigen niveau.
- De tikker past de grootte van het tikgebied aan aan het niveau van de lopers.
- Leerlingen bepalen bij freerunnen hoe ze het object passeren
- Leerlingen kiezen bij een trefbalvorm of ze wel of niet afweren.
- Leerlingen kiezen bij touwzwaaien vanaf welke hoogte ze vertrekken.

Domein

Samen bewegen

Doelzin**De leerling regelt beweegactiviteiten.****Het gaat hierbij om:**

- arrangeren van de beweegomgeving: op- en afbouwen, herstellen en aanpassen
- assisteren bij beweegactiviteiten: verzorgen, beveiligen en coachen
- afspreken van regels: uitleggen, controleren en afstemmen.

Domein

Betrokken bewegen

Doelzin**De leerling oriënteert zich op beweegcontexten.****Het gaat hierbij om:**

- herkennen van verschillende beweegactiviteiten
- verkennen van diverse beweegomgevingen en organisatievormen
- onderscheiden van verschillende doelgroepen aan beweegactiviteiten
- herkennen van verschillende motieven en doelen om deel te nemen aan bewegen en sporten
- verkennen van de relatie tussen bewegen en welbevinden.

Domein

Betrokken bewegen

Doelzin**De leerling onderzoekt welke vormen van bewegen passen bij eigen voorkeuren.****Het gaat hierbij om:**

- verwoorden welke ervaringen en welke beleving bewegen oproept
- vergelijken van eigen interesses, kwaliteiten en motieven met die van de anderen
- uitleggen hoe ervaringen worden beïnvloed door de beweegcontext
- reflecteren op de eigen ontwikkeling in het bewegen
- kiezen van beweegactiviteiten in verschillende contexten.

Je kunt hierbij denken aan

- Leerlingen volgen een sportoriëntatieles van een sportvereniging.
- Leerlingen ervaren de effecten van inspanning na een beweegparcours.
- Leerlingen nemen deel aan een spel van de maand op het schoolplein, om met leerlingen uit andere groepen samen te bewegen.
- Leerlingen maken in de gymles kennis met het thema Olympische Spelen.
- Leerlingen begrijpen waarom voetballen met de klas om andere spelregels vraagt dan voetballen bij de voetbalvereniging.

Je kunt hierbij denken aan

- De spelers zetten de pionnen weer rechtop voor het nieuwe spel.
- De leerling geeft een tip om de ander te ondersteunen bij de uitvoering van het schommelen.
- De leerling troost iemand die gevallen is bij het balanceren.
- Leerlingen overleggen over de spelregels bij chaosdoelenspel.
- De leerling verdeelt de taken bij een jagerbalspel, waarin gekozen wordt voor een jager, een verlosser, een tijdwaarnemer en lopers.

Je kunt hierbij denken aan

- Leerlingen geven aan hoe leuk ze een activiteit vinden om te doen.
- Leerlingen wisselen met klasgenoten uit over wat ze leuk vinden aan een activiteit en waarom.
- Leerlingen zien in dat ze in het ene groepje sneller de activiteit kunnen opstarten dan in het andere groepje.
- Leerlingen benoemen wat ze hebben gedaan tijdens gymles, wat ze daarbij voelen en hoe ze over zichzelf denken.
- Leerlingen kiezen tussen zo vaak mogelijk overspelen, sparren of een wedstrijd bij het badmintonnen.

Friese Taal & Cultuur

Vergelijking kerndoelen

Eind 2025 zijn de definitieve conceptkerndoelen gepresenteerd voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen worden vanaf 2026 stapsgewijs ingevoerd.

Vanaf **augustus 2026** worden de nieuwe kerndoelen voor **Friese Taal & Cultuur** ingevoerd. Vanaf 2031 zijn deze verplicht.

Wat gaat er inhoudelijk veranderen? Wat is er nieuw, wat wordt er anders en wat is er niet meer? Oftewel: welke veranderingen vraagt dit van het curriculum? Om daarbij te ondersteunen hebben we deze publicatie gemaakt.

In deze publicatie vind je een analyse waarin de oude kerndoelen zijn vergeleken met de nieuwe kerndoelen. De analyse is *deels geautomatiseerd* tot stand gekomen: mocht je een fout zien, dan horen we het graag.

Wil je de kerndoelen digitaal bekijken en vergelijken, video's en andere materialen rondom de nieuwe kerndoelen bekijken? Ga dan naar **www.allekerndoelen.nl**.

Succes met de (door)ontwikkeling van het curriculum!

Team Vernieuwonderwijs

AlleKerndoelen.nl

onderdeel van

Vernieuwonderwijs

Domein

Rijke leeromgeving

Doelzin

De school zorgt voor Friestalige leer- en leesmaterialen.

Het gaat hierbij om:

- de Friese taal en cultuur laten horen en zien
- aanbieden van een veelzijdig en actueel aanbod Friese (voor)leesboeken, jeugdliteratuur en authentieke vakoverstijgende Friestalige teksten
- aanbieden van kennis en vaardigheden uit het leergebied Friese taal & cultuur in onderlinge samenhang
- aanbieden van taalsteunmiddelen om Fries te begrijpen en durven gebruiken
- stimuleren van de leesmotivatie voor Friestalige teksten, boeken en jeugdliteratuur

Domein

Rijke leeromgeving

Doelzin

De school stimuleert de Friese taalontwikkeling van alle leerlingen.

Het gaat hierbij om:

- ruimte bieden aan het gebruik van het Fries en taalvariëteiten van het Fries in informele en formele setting
- aanbieden van leeractiviteiten passend bij het taalniveau en de beleavingswereld van de leerlingen
- aanbieden van betekenisvolle leeractiviteiten waarin de Friese taal als school- en vaktaal actief wordt gebruikt
- aanbieden van leeractiviteiten waarin leerlingen kennis en vaardigheden vakoverstijgend toepassen

Domein

Taal leren en gebruiken

Doelzin

De leerling toont begrip van Friestalige teksten.

Het gaat hierbij om:

- lezen, bekijken en beluisteren van Friestalige teksten
- verwoorden van onderwerp en hoofdzaken
- inzetten en uitbreiden van de Friese woordenschat
- flexibel toepassen van verschillende aanpakken en begripsverhogende strategieën
- inzetten van kennis over de vorm van teksten: tekstsoorten, tekststructuren, literaire genres, verteltechnieken

Domein

Taal leren en gebruiken

Doelzin

De leerling verwerkt informatie uit Friestalige teksten.

Het gaat hierbij om:

- vergelijken van verschillende soorten teksten
- verbanden leggen tussen teksten en eigen ervaringen
- verwerken van nieuwe kennis, inzichten en meningen in gesproken en geschreven teksten

Je kunt hierbij denken aan

- ruimte bieden aan het gebruik van het Fries en taalvariëteiten van het Fries in informele en formele setting
- aanbieden van leeractiviteiten passend bij het taalniveau en de belevingswereld van de leerlingen
- aanbieden van betekenisvolle leeractiviteiten waarin de Friese taal als school- en vaktaal actief wordt gebruikt
- aanbieden van leeractiviteiten waarin leerlingen kennis en vaardigheden vakoverstijgend toepassen

Je kunt hierbij denken aan

- de Friese taal en cultuur laten horen en zien
- aanbieden van een veelzijdig en actueel aanbod Friese (voor)leesboeken, jeugdliteratuur en authentieke vakoverstijgende Friestalige teksten
- aanbieden van kennis en vaardigheden uit het leergebied Friese taal & cultuur in onderlinge samenhang
- aanbieden van taalsteunmiddelen om Fries te begrijpen en durven gebruiken
- stimuleren van de leesmotivatie voor Friestalige teksten, boeken en jeugdliteratuur

Je kunt hierbij denken aan

- vergelijken van verschillende soorten teksten
- verbanden leggen tussen teksten en eigen ervaringen
- verwerken van nieuwe kennis, inzichten en meningen in gesproken en geschreven teksten

Je kunt hierbij denken aan

- lezen, bekijken en beluisteren van Friestalige teksten
- verwoorden van onderwerp en hoofdzaken
- inzetten en uitbreiden van de Friese woordenschat
- flexibel toepassen van verschillende aanpakken en begripsverhogende strategieën
- inzetten van kennis over de vorm van teksten: tekstsoorten, tekststructuren, literaire genres, verteltechnieken

Domein

Taal leren en gebruiken

Doelzin**De leerling spreekt en schrijft Fries.****Het gaat hierbij om:**

- formuleren van gedachten, ideeën, inzichten en ervaringen in gesproken en geschreven teksten passend bij het taalniveau en de leeftijdsfase van de leerling
- gebruiken van eenvoudige Friese spelling- en grammaticaregels
- reviseren van een tekst met het oog op doelgerichte communicatie: taalgebruik en taalverzorging
- inzetten van kennis over de vorm van teksten: tekstsoorten, tekststructuren, verteltechnieken

Domein

Taal leren en gebruiken

Doelzin**De leerling neemt deel aan gesprekken in het Fries.****Het gaat hierbij om:**

- adequaat reageren op een Friessprekende gesprekspartner
- verstaanbaar Fries spreken
- in het Fries bijdragen aan een gesprek waarbij kwaliteit en kwantiteit van de bijdrage passen bij het taalniveau en de leeftijdsfase van de leerling
- flexibel toepassen van gespreksconventies passend bij de gespreksvorm

Domein

Taalbewustzijn

Doelzin**De leerling verkent kenmerken van de Friese taal.****Het gaat hierbij om:**

- verkennen van de Friese taal op vorm, klank en gebruik
- vergelijken van het Fries met het Nederlands en andere talen en taalvariëteiten in Fryslân
- bespreken van taaleigen kenmerken van de Friese taal

Domein

Taalbewustzijn

Doelzin**De leerling verkent de positie van de Friese taal.****Het gaat hierbij om:**

- verkennen wanneer en waarom zichzelf of anderen het Fries gebruiken
- reflecteren op het gebruik van het Fries in relatie tot wie je bent of wilt zijn
- evalueren van het eigen talenrepertoire en de positie van het Fries daarin

Je kunt hierbij denken aan

- adequaat reageren op een Friessprekende gesprekspartner
- verstaanbaar Fries spreken
- in het Fries bijdragen aan een gesprek waarbij kwaliteit en kwantiteit van de bijdrage passen bij het taalniveau en de leeftijdsfase van de leerling
- flexibel toepassen van gespreksconventies passend bij de gespreksvorm

Je kunt hierbij denken aan

- formuleren van gedachten, ideeën, inzichten en ervaringen in gesproken en geschreven teksten passend bij het taalniveau en de leeftijdsfase van de leerling
- gebruiken van eenvoudige Friese spelling- en grammaticaregels
- reviseren van een tekst met het oog op doelgerichte communicatie: taalgebruik en taalverzorging
- inzetten van kennis over de vorm van teksten: tekstsoorten, tekststructuren, verteltechnieken

Je kunt hierbij denken aan

- verkennen wanneer en waarom zichzelf of anderen het Fries gebruiken
- reflecteren op het gebruik van het Fries in relatie tot wie je bent of wilt zijn
- evalueren van het eigen talenrepertoire en de positie van het Fries daarin

Je kunt hierbij denken aan

- verkennen van de Friese taal op vorm, klank en gebruik
- vergelijken van het Fries met het Nederlands en andere talen en taalvariëteiten in Fryslân
- bespreken van taaleigen kenmerken van de Friese taal

Domein

Taalbewustzijn

Doelzin**De leerling reflecteert op de eigen Friese taalontwikkeling.****Het gaat hierbij om:**

- reflecteren op het verloop van het proces en de gemaakte keuzes tijdens en na het proces
- evalueren van de eigen Friese taalproducten aan de hand van kwaliteitscriteria voor inhoud en vorm
- kiezen van leerdoelen voor de eigen Friese taalontwikkeling op basis van evaluatie en reflectie
- verwerken van feedback

Domein

Taalexpressie

Doelzin**De leerling verwerkt gedachten en gevoelens over Friese culturele en creatieve taaluitingen.****Het gaat hierbij om:**

- lezen, bekijken en beluisteren van Friese culturele en creatieve taaluitingen
- verwoorden en verbeelden van persoonlijke gedachten en gevoelens
- uitwisselen van eigen interpretaties van Friese culturele en creatieve taaluitingen

Domein

Taalexpressie

Doelzin**De leerling gebruikt de Friese taal op een creatieve manier.****Het gaat hierbij om:**

- uitdrukking geven aan ideeën, gedachten, gevoelens, ervaringen en fantasieën in verschillende soorten taalcreaties
- experimenten met Friese klanken, woorden, zinnen, taalregels, taalconventies en visuele vormen
- gebruiken van vormgevingsmiddelen om de Friese taaluiting te versterken
- toelichten hoe eigen ideeën, gedachten, gevoelens, ervaringen of fantasieën zijn verwerkt in de taalcreatie
- waarderen van taalcreaties van anderen

Domein

Cultuurbewustzijn

Doelzin**De leerling verkent het materiële en immateriële erfgoed van Fryslân.****Het gaat hierbij om:**

- beschrijven van historische en hedendaagse personen die belangrijk zijn voor Fryslân
- benoemen van belangrijke historische gebeurtenissen binnen Fryslân
- beschrijven van aspecten van het Friese landschap en de Friese cultuur
- verkennen van Friese tradities en gebruiken

Je kunt hierbij denken aan

- lezen, bekijken en beluisteren van Friese culturele en creatieve taaluitingen
- verwoorden en verbeelden van persoonlijke gedachten en gevoelens
- uitwisselen van eigen interpretaties van Friese culturele en creatieve taaluitingen

Je kunt hierbij denken aan

- reflecteren op het verloop van het proces en de gemaakte keuzes tijdens en na het proces
- evalueren van de eigen Friese taalproducten aan de hand van kwaliteitscriteria voor inhoud en vorm
- kiezen van leerdoelen voor de eigen Friese taalontwikkeling op basis van evaluatie en reflectie
- verwerken van feedback

Je kunt hierbij denken aan

- beschrijven van historische en hedendaagse personen die belangrijk zijn voor Fryslân
- benoemen van belangrijke historische gebeurtenissen binnen Fryslân
- beschrijven van aspecten van het Friese landschap en de Friese cultuur
- verkennen van Friese tradities en gebruiken

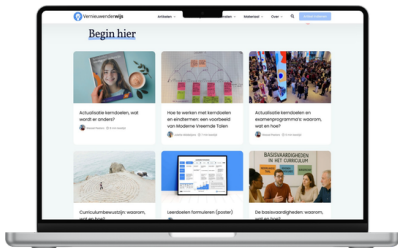
Je kunt hierbij denken aan

- uitdrukking geven aan ideeën, gedachten, gevoelens, ervaringen en fantasieën in verschillende soorten taalcreaties
- experimenten met Friese klanken, woorden, zinnen, taalregels, taalconventies en visuele vormen
- gebruiken van vormgevingsmiddelen om de Friese taaluiting te versterken
- toelichten hoe eigen ideeën, gedachten, gevoelens, ervaringen of fantasieën zijn verwerkt in de taalcreatie
- waarderen van taalcreaties van anderen

Verdieping

Leestips en bronnen

Wil je je graag zelf verder verdiepen in het werken met de nieuwe kerndoelen?
Hieronder vind je enkele boeken, artikelen en bronnen om mee aan de slag te gaan.

Lees onze artikelen over de nieuwe kerndoelen, curriculumontwikkeling en andere verwante onderwerpen. Ook vind je op deze pagina handige downloads en andere materialen.

vernieuwonderwijs.nl/nieuwe-kerndoelen/

Hoe ontwikkelen andere scholen hun curriculum? Lees een theoretische basis en laat je inspireren door andere vo-scholen door heel Nederland. Geschreven i.s.m. de HAN en SLO.

deleraaralsontwerper.nl

Lees stap voor stap over het ontwikkelen van een krachtig curriculum, aan de hand van actuele literatuur en inspirerende voorbeelden. Hét handboek van onze opleidingen.

vwijs.nl/notendop

Op deze pagina van SLO vind je alle actuele informatie over de nieuwe kerndoelen. Naast de kerndoelen zelf vind je er ook handige hulpmiddelen en updates over de (door)ontwikkeling.

<https://www.slo.nl/>

Colofon

Vernieuwonderwijs

Titel: De nieuwe kerndoelen

Uitgegeven door: Vernieuwonderwijs i.s.m.

ONDERWIJS
MAAK JE
SAMEN

Datum: 10-07-2026

Website: <https://vernieuwonderwijs.nl/>

Contact: info@vernieuwonderwijs.nl

© 2026 Vernieuwonderwijs. Alle rechten voorbehouden.

Foutje?

We hebben ons best gedaan een zorgvuldige publicatie te ontwikkelen. Toch kan het gebeuren dat er onjuistheden of onvolledigheden in staan. Zie je een fout of heb je een suggestie voor verbetering? Laat het ons weten via info@vernieuwonderwijs.nl.

Onderwijs Maak Je Samen en Vernieuwonderwijs zijn lid van:

Keurmerk
Onderwijs
Ontwikkeling